LUM

LUNDS UNIVERSITET MEDDELAR

NUMMER 3
MARS 2005
ÅRGÅNG 38

Svensk beskattning en kalldusch

Makten flyttas upp inom HT

Djurnära

LUM

LUNDS UNIVERSITET
MEDDELAR

Lunds universitets tidskrift LUM utkom första gången 1968. Den når i dag samtliga anställda och nästan lika många utanför universitetet. LUM har en upplaga på 12.800 ex och utkommer med 10 nr per år.

Adress: LUM
Informationsenheten Lunds universitet
Box 117, 221 00 Lund
Fax: 046-222 47 11
Internpost: Hs 31
E-post: LUM@info.lu.se

LUM på nätet: www.lu.se/info/lum/Lum.html

Redaktion:
Maria Lindh, redaktör och layout insidor
046-222 95 24, Maria.Lindh@info.lu.se

Eva Johannesson, ansvarig utgivare
046-222 70 08, Eva.Johannesson@info.lu.se

Ingela Björck, forskningsjournalist
046-222 76 46, Ingela.Bjorck@info.lu.se

Britta Collberg, journalist
046-222 31 58, Britta.Collberg@info.lu.se

Petra Francke, journalist och layout färgsidor
046-222 03 16, Petra.Francke@info.lu.se

Göran Frankel, forskningsjournalist naturvetenskap
046-222 94 58, Goran.Frankel@info.lu.se

Ulrika Oredsson, journalist
046-222 70 28, Ulrika.Oredsson@info.lu.se

Annonser:
tomat annonsbyrå, tel 046-13 74 00/02
www.tomat.se
fax 046-5400150
e-post PC: info@tomat.se
e-post Mac: material@tomat.se

Prenumerationer, notiser, meddelanden:
Eva Mattisson: 046-222 70 10
e-post: Eva.Mattisson@info.lu.se

Anställda vid LU får LUM gratis.
Enskilda abonnenter – 190 kr/10 nr. Inbetalas på postgirokonto 15650-5 med angivande av "Prenumerationsavgift för LUM" samt namn & adress.

Adressändring:
Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgifter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

Tryck: VTT Grafiska i Vimmerby

Nästa LUM: 29 april. Manusstopp: 18 april.

ISSN: 0345-7354

Omslag: Humanekologen Jutta Falkengren får en puss av en två dagar gammal killing på Kulturens Östarp. Foto: Kennet Ruona.

Innehåll

III Öppet igen efter tre år
Konstnären Carl Fredrik Reuterswärd och fotografen Lennart Olson har fått nöjet att invigningsutställa i Skissernas museums nya tillbyggnad. Museet öppnades igen den 20 mars efter att ha varit stängt i över tre år. Under tiden har man fått fräscha och ändamålsenliga lokaler och flera omgjorda basutställningar.

VII Slutar efter halvt sekel
Prata om lång och trogen tjänst! Birgit Olsson har jobbat på Lunds universitet i 50 år när hon nu går i pension. Titlarna har växlat från laboratorieassistent till högskolesekreterare och ekonomihandläggare, men hon har varit avdelningen för experimentell hjärnforskning trogen under alla år.

IX Kokontakt
Humanekologen Jutta Falkengren intresserar sig för vad det egentligen är som händer när människor och djur möts. Hon har intervjuat elva köttbönder om deras förhållande till sina kor och jämfört bilden med den som presenteras av djurhållning i medierna.

XIV Konserverad skuta
Hur går man bäst tillväga för att bevara regalskeppet Vasa? Det är en fråga som sysselsätter lundakemisten Lars Ivar Elding, vetenskaplig koordinator för konserveringen av Vasa. Trots att det tidigare har begåtts en del misstag menar han att Vasa är i bättre skick än många tror.

XVI Hallå Thomas Laurell…
…som nyligen å universitetets vägnar stod som värd för ett möte mellan japanska och svenska toppforskare inom området nanobioteknik.

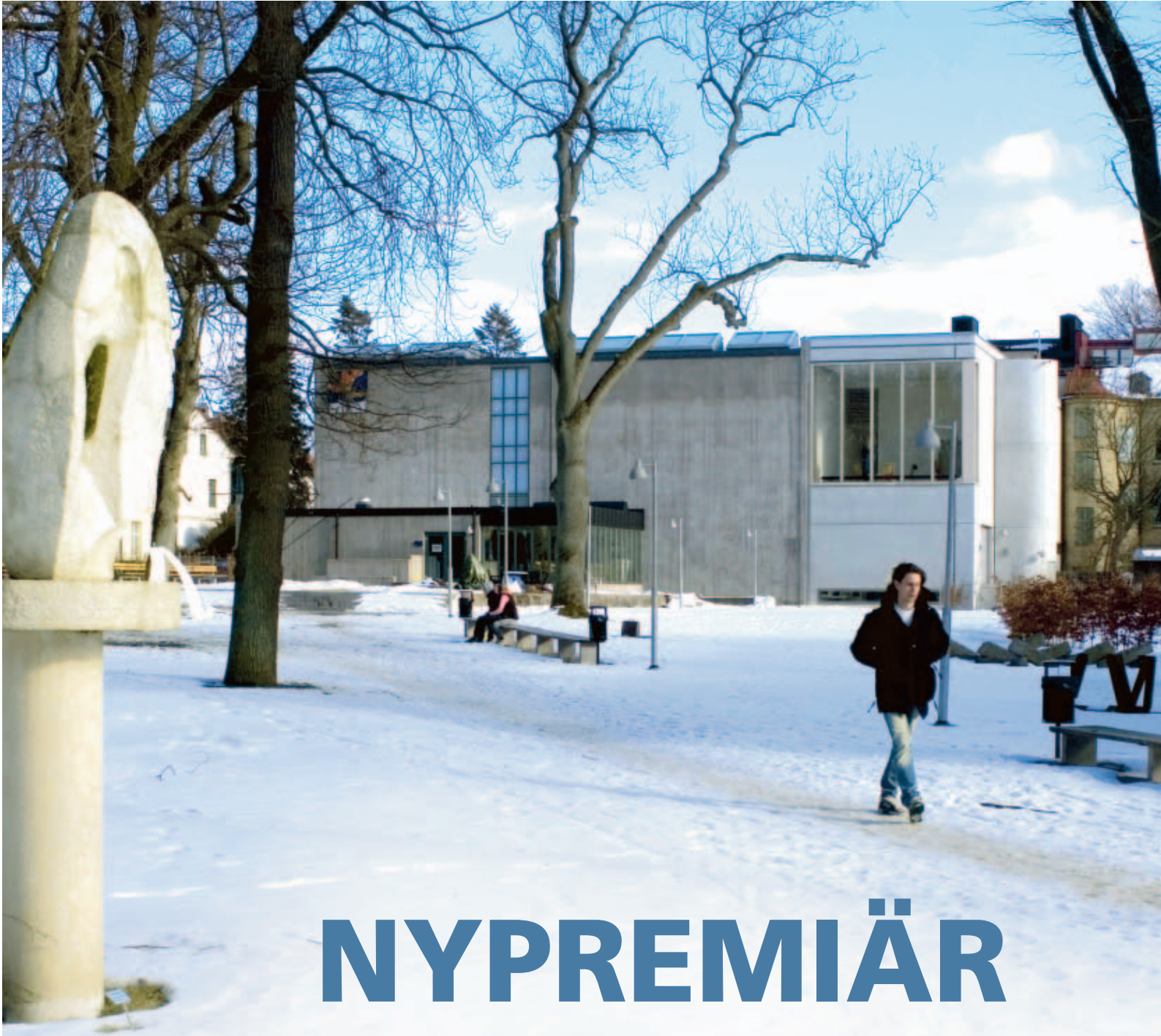

NYPREMIÄR

Skissernas museums nya tillbyggnad med betong- och glasfasad (till höger) har kopplats ihop med Hans Westmans Svenska sal från 1959.

Efter att ha stått tillbommat i mer än tre år för om- och tillbyggnad samt totalrenovering har nu Skissernas museum äntligen slagit upp portarna för allmänheten igen.

LUM tittade in ett par veckor före återinvigningen och mötte museichefen *Jan Torsten Ahlstrand* och de båda namnkunniga invigningsutställarna *Carl Fredrik Reuterswärd* och *Lennart Olson*. ▶

Jan Torsten Ahlstrand i Svenska salen, där konstverken liksom tidigare fyller väggarna från golv till tak. Skyltarna blir dock större ju högre upp verken hänger, så det går bra att ta del av allt från golvet.

Förstagångsbesökaren på Skissernas museum slås omedelbart av mängden skisser – på golvet, långt uppåt väggarna och till och med i taket trängs de. Så var det före stängningen, och så är det fortfarande. Och det är så det ska vara – som en ateljé med frikostigt exponerade skisser, menar museichef Jan Torsten Ahlstrand.

– Vi är nog det museum som visar mest av våra samlingar proportionellt sett, säger han.

Och det har blivit en del sedan museet startade för 70 år sedan – 25.000 nummer närmare bestämt.

Men allt är inte exakt som det var tidigare. Förutom att de gamla lokalerna har fräschats upp har de också fått nya basutställningar som delvis innehåller nya verk och verk som aldrig tidigare ställts ut. Bland annat visas Halmstadgruppens utkast till utsmyckningen av Halmstad stadsteater från 1954. Utställningarna har också fått en ny pedagogik med ett enhetligt skyltsystem med texter och bilder som belyser hur ett konstverk växer fram.

Men huvudanledningen till att museet stängdes var naturligtvis den nya tillbyggnaden, som ritats av Johan Celsing Arkitektkontor. Den binder ihop museets äldre byggnader så att man nu kan gå runt i hela museet utan att råka ut för återvändsgränder. Museet har också fått nya magasin och verkstäder samt en sammanhängande logistik med bl.a. en ny godsmottagning. Gallerigången på första våningen och de två gallerierna på andra våningen i den nya flygeln är vikta för tillfälliga utställningar.

När LUM hälsar på, drygt två veckor före invigningen, är det inte mycket ordning i nybygget. De nästan 300 kvadratmetrarna i gallerierna på andra våningen ska fyllas med en retrospektiv utställning med Carl Fredrik Reuterswärds offentliga verk 1961–2005. Huller om buller med nygjorda postament från verkstaden på Fysikum står skisser i skiftande material och storlek. Här finns till exempel Sveriges första mobila offentliga utsmyckning, *Historien om en punkt*. Det är en svit i tio sektioner för Stockholms tunnelbana som beställdes av Dagens Nyheter 1964. Verket flyttades runt mellan stationerna.

Mest kände konstnären

Carl Fredrik Reuterswärd räknas som den nu levande svenska konstnär som är mest känd över världen. Hans knutslagna revolver *Non-Violence* har blivit en internationell fredssymbol och står bl.a. invid FN-byggnaden i New York. Det mindre galleriet, som är glasat ut mot UB-parken, reserveras helt för olika skisser och modeller till det konstverket. Genom fönstret syns museets skulpturpark, som i och med återinvigningen berikas med ett alldeles eget exemplar av *Non-Violence*, som har skänkts av Sparbanken Finn, till museichefens stora glädje.

Trots röran verkar Jan Torsten Ahlstrand inte bekymra sig särskilt över huruvida utställningen ska bli klar i tid.

– Vi jobbar i helgen och sätter det mesta på plats, säger han med tillförsikt. Dessutom är Carl Fredrik en synnerligen rutinerad utställare.

Konstnären kommer själv på besök under LUMs visit. Efter en stroke för femton år sedan har han lite svårt att gå, men från sin rullstol skådar han ut över mängden skisser i det stora galleriet.

– Jag kan inte fatta det! Det finns ingen annan konstnär som har gjort så mycket som jag, säger han.

Brobilder

Nere i gallerigången bär den snart 80-årige Lennart Olson spänstigt in svartvita, grafiska foton på broar, som blivit hans signum. Han är den andre invigningsutställaren. Redan 1953 blev han representerad på Museum of Modern Art i New York, och 1958 blev han medlem i den berömda gruppen Tio fotografer. ▶

Museichef Jan Torsten Ahlstrand i det ljusa, lilla galleriet som vetter ut mot museets skulpturpark i UB-parken.

FAKTA TILLBYGGNADEN

- Huvudman: Lunds universitet.
- Byggherre: Statens fastighetsverk.
- Arkitekt: Johan Celsing Arkitektkontor i Stockholm.
- Bruttoarea: 1309 kvadratmeter.
- Rymmer utställningssalar för tillfälliga utställningar, verkstäder, konservatorsateljé samt studiemagasin.
- Planer finns för en andra, ännu ofinansierad, etapp med ytterligare utställningslokaler, hörsal, ny entréhall med restaurang, bokshop och pedagogrum.

TILL HÖGER. Carl Fredrik Reuterswärds skisser väntar på att organiseras till en utställning i det stora galleriet som får ljus från taklanterniner. I fonden ingången till det uppglasade lilla galleriet.

NEDAN: Carl Fredrik Reuterswärd ger instruktioner om hur hans skisser ska hängas.

1961 utförde han världens första fotografiska konstnärliga utsmyckning, till Sundsvallsbankens filial i Stockholm. Den hade titeln *Sekvens 61* och bestod av nio sektioner. Originalverket togs ned efter ett antal år, vattenskadades och kom för en billig peng i Skissernas museums ägo. Men eftersom det är i så dåligt skick producerar museet nu tillsammans med Lennart Olson en replik av originalet. Lustigt i sammanhanget är att förstoringarna har gjorts av samma firma som gjorde det ursprungliga verket. Det 7,5 meter breda och 1,5 meter höga fotografiet placeras nu permanent i den nya gallerigången. Lennart Olsson ställer dessutom ut ett 15-tal av sina bromotiv tillfälligt.

Att han började fotografera konstnärliga bilder av broar kom ur ett möte med konstnären Olle Baertling i Paris i början av 50-talet.

– Jag blev inspirerad av hans strama målningar av ytor och vinklar, berättar Lennart Olson. Och i och med att jag lärde känna Olle Baertling, Pontus Hultén, Oscar Reuterswärd och andra konstnärer kom jag in i konstsalongerna.

Blev filmare

På 60-talet övergav Lennart Olson ganska tvärt stillbildsfotografin för dokumentärfilmen. Fram till början av 80-talet blev det ca 50 filmer.

– Sedan gick jag lika hastigt tillbaka till stillbilderna, och har återkommit till broarna.

Jan Torsten Ahlstrand är mycket nöjd med båda sina utställare men framför allt med att museet efter diverse förseningar nu åter kan slå upp portarna.

– Det är fantastiskt att vi öppnar igen. Att vara chef för ett stängt museum har varit det tristaste jag varit med om. Det roliga är ju kontakten med publik och konstnärer. Det är det som ger liv åt museet!

TEXT: PETRA FRANCKE
FOTO: KENNET RUONA

FAKTA SKISSERNAS MUSEUM

- Grundades 1934 som Arkiv för dekorativ konst av konstprofessorn Ragnar Josephson.
- Sedan starten har museets grundidé varit att samla skisser/modeller till monumentalkonst och konst i offentlig miljö för att kunna visa på den kreativa processen, ”konstverkets födelse”.
- Samlingen omfattar i dag ca 25.000 nummer från Sverige, Danmark, Norge, Finland, Island, Frankrike, Mexico, Västafrika m.fl. länder och är den största av detta slag i världen.

TILL VÄNSTER, OVAN OCH NEDAN: Lennart Olson hänger upp sina brofoton i den nya gallerigången på Skissernas museum.

En ung Birgit Olsson flankerad av två män som betytt mycket för hennes arbetsglädje och trivsel under årens lopp. Till vänster Bo Siesjö och till höger David Ingvar.

– Även om jag tycker om att ha mycket att göra och gillar nya arbetsuppgifter känns det ibland som om man överger gamla system alltför lättvindigt, säger Birgit Olsson efter femtio år på Lunds universitet.
FOTO: MARIA LINDH.

Trotjänaren

Birgit Olsson slutar efter femtio år vid LU

Femtio år – ett halvt sekel!

Så länge har *Birgit Olsson* arbetat vid Lunds universitet. Och genom alla år har hon stannat vid samma avdelning, även om den bytt både namn och byggnad några gånger. Nu heter den experimentell hjärnforskning och ligger på Wallenberg Neurocentrum.

Det var en junidag 1955 som den då 17-åriga Birgit började som elev vid Bakteriologen på Paradisgatan. Hon ville prova på laboratoriearbete, men på den tiden fanns det ingen formell utbildning för det. Yrkesinriktningen var ett andrahandsval – egentligen ville hon bli handarbetslärarinna och jobba med barn.

– Men jag är vänsterhänt och det fick man inte vara eftersom man då skulle lära barnen olika handgrepp från fel håll.

Så varför inte laboratoriearbete istället? Det har Birgit Olsson aldrig ångrat.

– Jag trivdes redan från början vid substratavdelningen hos de två damerna Anna och Johanna som lärde oss elever att tillverka substrat för bakterieodling.

Dåtidens labassar följde de delar av medicine kandidatutbildningen som krävdes för arbetet, och tenterade sedan av avsnitten för professorer vid fakulteten.

Rätt snart började Birgit på tuberkulosavdelningen och hanterade många infekterade prover från bl.a. Orups sanatorium. Jämfört med idag var det lite si och så med arbetsmiljön och utsug fanns inte. Birgit berättar att man tvättade av arbetsytorna med formaldehyd efter dagens arbete – men tack och lov testades personalen mot smittan varannan månad.

– Det var tur för jag fick faktiskt tuberkulos, men den hann bara utveckla sig till en liten fläck.

Den 1 april 1958 började hon arbeta hos den man som betytt så mycket för hennes karriär och arbetsglädje under årens lopp, hjärnforskaren professor David Ingvar.

– Han var en fantastisk chef – så omtänksam. Att arbeta på ett forskningslaboratorium på ▶

Birgit Olssons långa yrkeskarriär fick även kunglig glans då drottning Silvia invigde BMC. Birgit Olsson längst till vänster och Barbro Johansson i mitten.

den tiden innebar skiftande arbetsuppgifter, bl.a. att vara sekreterare, och därför fick Birgit lära sig stenografi.

– Det var rätt roligt – jag tränade på högmässan i radion på söndagar. Men precis när jag lärt mig stenografera kom diktafonen…

Jobbade i London

David Ingvar ordnade så att Birgit kunde följa med sin blivande man (som då var ingenjörstuderande på Fysikum) till London under två hela somrar. Hon fick då jobba på barnsjukhus med EEG-registrering. Det blev en del Tysklandsresor också och många andra intressanta kontakter med forskare från bl.a. USA, Japan och Kina som Birgit behållit kontakten med.

– Bland annat hälsade vi på en professor och hans familj i USA. Tragiskt nog omkom han någon månad efter vårt besök i samband med en kraftig orkan. Men vi har fortfarande kontakt med hans familj.

Hos David Ingvar forskade också en ung doktorand som hette **Bo Siesjö**. Och när David Ingvar flera år senare slutade med sin djurforskning hade hans doktorand blivit professor och fått eget laboratorium. Birgit Olsson började då hos Bo Siesjö istället.

”Jag tycker att vi är som en familj och känner mig lite som en morsa här. ”

– Han var också en jättebra chef, inflikar hon.

Tyvärr utvecklade Birgit en allergi mot de försöksdjur hon arbetade med, och fick sluta operera.

– Jag har alltid älskat att arbeta med händerna och tecknat och målat mycket under alla år.

Det fick Birgit glädje av hos Bo Siesjö som behövde en illustratör till sina läroböcker. Men det räckte inte som heltidsjobb, utan Birgit fick även ägna sig åt sekreterarsysslor.

Utbildade sig inom ekonomi

Det blev alltmer arbete med avdelningens ekonomi, och det hon behövde lära sig såg hon själv till att skaffa sig utbildning för.

– Det var allt från Hermods till universitetets egna kurser och EFL-kurser i högskoleekonomi, berättar hon.

Hennes titlar har växlat från laboratorieassistent till högskolesekreterare och ekonomihandläggare. När Bo Siesjö gick i pension övertog professor **Tadeusz Wieloch** forskningslaboratoriet och blev då hennes nye chef. Med honom trivs Birgit också utmärkt liksom med sina övriga arbetskamrater på Avdelningen för experimentell hjärnforskning.

Trots att Birgit Olsson nu arbetar som ekonom har hon aldrig övergett sina tidigare sekreterarsysslor.

– Jag tycker om att koka kaffe, vattna blommor och pynta. Jag tycker att vi är som en familj och känner mig lite som en morsa här.

Men visst känner hon av det hårdare arbetsklimatet beroende på den allt kärvare ekonomiska situationen.

– Det var lugnare förr och man hade mer tid för varandra. Nu är det mycket mer stress och ständigt nya saker att sätta sig in i. Även om jag tycker om att ha mycket att göra och gillar nya arbetsuppgifter känns det ibland som om man överger gamla system alltför lättvindigt.

Svår att ersätta

Att det inte blir lätt att ersätta Birgit Olsson intygar hennes arbetskamrater som är i full färd med att fira av henne på allehanda sätt. Även om hon får en hel del att göra som pensionär med fyra barnbarn, trädgården i Dalby, vattengympa och stavgång och inte minst sitt måleri – tänker hon inte svika sin ”jobbfamilj” helt.

– Jag har lovat att komma hit ibland och pynta och se till blommorna, säger Birgit – och så får jag väl passa upp min man lite som har ett par år kvar till pensionen.

MARIA LINDH

Studenter, lärare och inbjudna gäster minglade i det nya bibiblioteket. FOTO: BRITTA COLLBERG

En filosofisk mötesplats

Carolinasalen har blivit bibliotek

Nu har också universitetets äldsta byggnad fått en mötesplats värd namnet. Det är anrika Carolinasalen i Kungshuset i Lundagård som gjorts om till Filosofiska institutionens bibliotek. Förhoppningen är att det ska bli en naturlig samlingsplats för studenter och lärare, eftersom det ligger i direkt anslutning till foajén och föreläsningssalen.

En uppsluppen skara studenter, lärare, arkitekter och inbjudna tog med applåder det nya biblioteket i besittning en kväll i början av mars.

– Vi har velat återskapa lite av 1800-talsarkitekten Brunius ursprungstanke – att förmedla känslan av ljus och rymd, lite av slottssal. Det var Brunius som sänkte golvet och höjde taket och gjorde Carolinasalen till Lunds främsta samlingssal på sin tid – det här var före Palaestra, Akademiska föreningen och Universitetshuset, berättade arkitekturprofessorn **Thomas Hellquist**, som tillsammans med **Bianca Heymowska** ansvarat för inredningen, val av möbler och färger.

Paret har samarbetat med ägaren Statens fastighetsverk, universitetets byggnadsenhet och Filosofiska institutionen. De över hundra år gamla bibliotekshyllorna har plockats ner från andra våningen och återanvänts, men ådringsmålats så de ser ut att vara av ek, precis som Brunius ville. Pelarna i salens mitt – som ofta varit i vägen för åhörarna under alla disputationer, filosoficirklar och andra möten som hållits här under årens lopp – träder nu fram i all sin glans, målade i en ”stenfärg” och utan att störa någon. Mellan dem bryter sex moderna Theselius-fåtöljer i skinn och plåt elegant av.

För övrigt dominerar den ålderdomliga stilen. Biblioteksbord och stolar från förr finns kvar, fast i renoverat skick.

Den gamla talarstolen har omvandlats till lånedisk.

– Jättebra, tycker halvtidsanställda bibliotekarien **Ann Tobin**. Man återanvänder t.o.m. hålen i talarstolen, där man stack ner stödet för talarnas manuskript. Genom den dras datorkablar.

Överhuvudtaget har man lyckats rensa hela salen från sladdar och kablar; på Bianca Heymowskas initiativ har de gömts under små podier under fönstren och väggfasta socklar som naturligt följer det skeva medeltida husets form och färg.

– Jag ser fram emot att arbeta här, säger Ann Tobin. Det är rymligare och mycket ljusare än där vi var innan. Det är härligt med dubbla ljusinsläpp.

BRITTA COLLBERG

LUM INSIDORNA

Varför är konsten konstig?
sid 8

Ansvar kan inte delegeras
sid 9

Adjunkter hinner inte forska
sid 10

Obligatoriskt med medarbetarsamtal

Från och med nu är det obligatoriskt med utvecklings- eller medarbetarsamtal för alla i arbetsledande ställning vid Lunds universitet. Rektor ska ha samtal med dekanerna, dekanerna med prefekterna och prefekterna med institutionsanställda. Samtalen ska ske under vintern och våren och redovisas till rektor via Personalenheten senast den 15 juni.

– Själva innehållet i samtalen ska dock inte redovisas – det är en sak mellan den anställde och chefen, förklarar personalchef **Staffan Svensson**. Men det ska finnas en sammanfattande riskbedömning om arbetsbelastningen hos dem man haft medarbetarsamtal med.

Bakgrunden till det rektorsbeslut som nu fattats om medarbetarsamtalen, är att Arbetsmiljöverket kräver detta som en uppföljning på sin inspektionsrapport från i fjor. I den ansåg verket att prefekternas ledarskap på deltid inte räcker för att lägga tillräcklig tid på ledarskapsfrågor. I inspektionsrapporten angavs också att inte bara prefekter utan även annan administrativ personal periodvis har mycket hög arbetsbelastning och att detta inte uppmärksammas i tillräcklig utsträckning.

Kravet från Arbetsmiljöverket är i linje med Lunds universitets arbetsmiljöpolicy där det anges att årliga medarbetarsamtal ska genomföras med samtliga anställda. Staffan Svensson menar att vissa prefekter redan sköter medarbetarsamtalen på ett tillfredsställande sätt, medan andra inte gör det.

En viss uppgivenhet

Jan Svensson, områdesdekanus för humaniora och teologi, HT, berättar att en viss uppgivenhet rådde vid den prefektlunch då man diskuterade beslutet om medarbetarsamtal. Det blir ännu en uppgift för de redan stressade.

– Visst är det rimligt att både dekaner och prefekter ska ha medarbetarsamtal men frågan är om något nytt kommer fram vid samtalen. Det är ju ingen hemlighet att de flesta har för mycket att göra. Ska man underlätta för prefekterna krävs kraftfullare åtgärder och för att få medel till det måste man skära i verksamheten, säger Jan Svensson.

ML

Makten inom HT-området minskar på mellannivå

Debattens vågor har gått höga inom Området för humaniora och teologi (HT) om ett förslag att lägga ner fakultetsråden. Många institutioner är rädda att deras inflytande ska minska och ersättas av ett "tjänstemannavälde".

– Det krävs en vidare syn på vad demokrati är. Vi måste ha organ som kan fatta obekväma beslut, kommenterar dekanen *Jan Svensson.*

Dock går områdesstyrelsen opinionen delvis till mötes. Det ska finnas organ på mellannivån också framöver, men med färre uppgifter än de nuvarande råden.

Dagens fakultetsråd för historisk-filosofiska sektionen, språk- och litteraturvetenskapliga sektionen och för Centrum för teologi och religionsvetenskap finns på sektionsnivån mellan områdesstyrelsen och institutionerna. De fattar beslut om verksamhetens innehåll och antar doktorander, men har ingen egen budget.

Nackdelarna med råden har blivit uppenbara, menar områdesstyrelsen. Istället för att fungera som förmedlande länkar mellan HT-styrelsen och institutionerna har de hamnat vid sidan om. Med organ på tre olika nivåer blir också påfrestningen stor på lärarna och forskarna. Mycket arbetstid går till sammanträden och förberedelser och det blir dessutom dubbelarbete.

Slopas helt

Enligt områdesstyrelsens ursprungsförslag skulle organen på mellannivå slopas helt och deras arbetsuppgifter föras upp till områdesnivå. Där ska tre områdesövergripande nämnder inrättas: en för forskning, en för forskarutbildning och en för grundutbildning. Men när HT-styrelsen behandlade förslaget i början av mars gick man inte riktigt så långt – beslutet blev en kompromiss.

Fakultetsråden försvinner men ersätts av nya organ på mellannivån med en annan och tydligare funktion. De får betydligt färre uppgifter än dagens fakultetsråd, men ska liksom råden besluta om antagning till forskarutbildningen. De får vissa andra arbetsuppgifter, men inget budgetansvar.

– Vi ska göra klart vilka beslut som ska fattas på vilken nivå. En arbetsgrupp ska gå igenom delegationsordningen, säger Jan Svensson.

De tre nämnderna på områdesnivå inrättas enligt förslaget. Det blir en helt ny nämnd för hela områdets forskning. Den ska handha strategiska frågor som t.ex. hur forskningslandskapet ska se ut med hänsyn till att antalet doktorander lär minska till cirka 100 i framtiden.

De två nämnder för forskarutbildning och grundutbildning som redan finns får delvis andra uppgifter. Nämnderna ska i vissa frågor vara beredande till HT-styrelsen, i andra fatta beslut på egen hand.

– Generellt innebär det här att områdesnivån förstärks, säger Jan Svensson.

Skeptisk till kritiken

Områdesstyrelsens beslut innebär att organisationen för Centrum för teologi och religionsvetenskap (CTR) blir oförändrad. Språk- och litteraturvetenskapliga fakultetsrådet läggs ner, men ersätts av en SOL-styrelse (SOL= Språk- och litteraturcentrum) och även det historisk-filosofiska fakultetsrådet ersätts av en ny styrelse.

Områdesstyrelsen har föreslagit att nuvarande språk- och litteraturvetenskapliga sektionen slås ihop till tre-fyra institutioner till årsskiftet, men här fattades inget beslut.

Mycket av kritiken i remissvaren har handlat om demokrati; institutionerna protesterar mot att få färre representanter i beslutande organ.

Jan Svensson är skeptisk till resonemanget:

– Vi kan inte kräva att varje ämne ska vara företrätt i varje organ. Styrelseledamöter måste se till områdets och verksamhetens bästa. Det blir förödande om de ser som sin uppgift att driva sina institutioners särintressen. Med den tolkningen av kollegial representation får vi styrelser som får svårt att fatta obekväma beslut.

BRITTA COLLBERG

Många vill se en samlad SOL-institution. FOTO: MARIA LINDH

Fakultetsråd eller inte?

Många remissvar är försiktigt positiva till att fakultetsråden tas bort – andra slår vakt om råden eller andra organ på mellannivån. Flera språkinstitutioner är rädda att försvinna som självständiga forskningsämnen. Andra påpekar att det kollegiala styrsättet hotas och att makten förskjuts uppåt.

De flesta HT-institutioner skriver mycket utförligt i sina remissvar på områdesstyrelsens förslag till omorganisation. Styrelsen gick också remissvaren delvis till mötes (se artikel här intill).

Inom historisk-filosofiska sektionen är de flesta positiva till att ta bort fakultetsråden. Det är bra med en områdesövergripande organisation för forskarutbildningen, skriver historisk–filosofiska fakultetsrådet, med tanke på att antalet doktorander kommer att minska. Men liksom flera andra protesterar man mot förslagets formulering att det inte går att upprätthålla de definierade forskningsfält som de nuvarande ämnena utgör. Etnologerna undrar om man är ute efter att i postmodern anda helt upplösa ämnesgränserna!

Konstvetarna, filosoferna, etnologerna liksom Institutionen för arkeologi och antikens historia är för en förenklad organisation. Arkeologerna efterlyser dock en ersättning av fakultetsråden – det behövs ett lärar- och studentforum, en vid krets där man tillsammans kan diskutera policyfrågor. Liksom historikerna tycker man att de historisk-filosofiska ämnena med fördel kan samordnas mer, gärna också rumsligt, t.ex. i nuvarande Zoologiska museets lokaler.

Etnologerna förutser problem i den områdesövergripande forskningsnämnden när verksamhetsföreträdare ska bestämma vilka forskningsmiljöer som är ”starka” och vilka som ska få pengar. En nämnd kan inte ersätta en forskares känslighet för vad som är i forskningsfronten, menar etnologerna. Den nya organisationen kräver också en tydligare procedur när man väljer företrädare till områdesstyrelsen. Etnologerna vill att kandidater presenteras med bild, personuppgifter och policy på områdets hemsida, för att underlätta väljandet.

Språkinstitutionerna är mer kritiska, även om flera även där i princip är för att fakultetsråden försvinner. Nordiska språk vill i likhet med många se en konsekvensanalys, är rädd för tjänstemannastyre och vill se åtgärder som stärker lärares och studenters inflytande.

Samlad SOL-institution

För språk- och litteraturinstitutionerna är SOL-centrums framtida organisation ibland avgörande för hur man ställer sig till förslaget som helhet. En majoritet verkar vilja ha en stor sammanslagen SOL-institution, inte de tre-fyra som anges i förslaget. Men medan vissa vill att storinstitutionen hålls samman och att institutionsstyrelsen får fatta viktiga beslut om forskning och forskarutbildning etc., vill andra att de nuvarande institutionernas inflytande bibehålls. De bör bli enheter som leds av särskilda råd, motsvarande dagens institutionsstyrelser.

Lingvisterna är helt för att fakultetsråden försvinner och vill se en enda SOL-institution. Litteraturvetarna vill slå vakt om det akademiska ledarskapet med ämbetsrotation och god insyn i ledningsprocessen. Tyska institutionen menar att fakultetsnivån måste behållas – att en forskarutbildningsnämnd på områdesnivå inte kan ha den kompetens och erbjuda sina ledamöter sådana arbetsvillkor att besluten blir rätt. Också Romanska, Engelska och Institutionen för klassiska och semitiska språk har invändningar mot förslaget; den senare talar om ett ensidigt lönsamhetstänkande och ser ”ett allt ödsligare forskningslandskap” bre ut sig.

Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier är mycket negativ till att ta bort fakultetsråden. Problemet är en oklar fördelning av arbetsuppgifter mellan råden och områdesstyrelsen. Man understryker också vikten av en sammanhållen SOL-institution – ledd av en styrelse som kan bli en starkare part i diskussionen med områdesstyrelsen, särskilt om fakultetsråden avskaffas.

Ineffektiv

Språk- och litteraturvetenskapliga fakultetsrådet håller med om att den nuvarande organisationsstrukturen är ineffektiv, men anser att det även i framtiden behövs ett professionellt organ mellan institutionerna och områdesstyrelsen, med större beslutsbefogenheter än i dag och ekonomiska resurser, vilka nu saknas.

Generellt efterlyses en konsekvensanalys. Dessutom tycker många att tidsramen, med genomförande redan från 2006, är för optimistisk. Förändringarna är de största som området upplevt i modern tid, påpekar Romanska institutionen. Många talar om risken för tjänstemannavälde på bekostnad av institutionerna. Man vill syna administrationen och kansliets roll inför en omorganisation. Värderingsfrågor och frågor av politisk karaktär kan inte delegeras till tjänstemän, skriver Humanistisk-teologiska doktorandrådet.

Centrum för teologi och religionsvetenskap (CTR) intar en särställning, eftersom sektionen redan är en sammanslagen institution eller centrumbildning. Man är starkt negativ till att låta en områdesövergripande forskarutbildningsnämnd besluta om doktorandantagningen. Det lär bli en sämre kvalitativ bedömning i en sådan nämnd än vad man har i dag, och dessutom försämras rättssäkerheten, menar CTR.

B C

Är språkstudenten på utdöende?

Är tyskstudenten snart ett minne blott och franskan ett språk i kris?

Så lyder rubrikerna efter Högskoleverkets utvärderingar av två av de största språkämnena.

Övriga språk som nu utvärderats är engelska och spanska.

Brist på resurser och studenter. Det är de problem som de flesta språkämnen lider av idag enligt Högskoleverket. Idag är alltfler språkinstitutioner på universiteten tvungna att ge nybörjarkurser för att kunna gå runt ekonomiskt. Universitetskansler **Sigbrit Franke** efterlyser en nationell språkpolitik som talar om vilka språk som ska finnas i den svenska högskolan och hur ansvarsfördelningen mellan lärosätena ska se ut.

– Vi är glada över att Högskoleverket uppmärksammar generella och strukturella problem, säger **Valeria Molnár**, prefekt vid Tyska institutionen i Lund, som brottas med ett stort ekonomiskt underskott.

Rekrytera studenter

Den dåliga ekonomin beror bland annat på att Lund precis som landets övriga lärosäten har haft stora problem med att rekrytera studenter. Men till skillnad från hur det är på många andra håll, så har den neråtgående trenden vänt i Lund.

– Sedan 2003 har antalet antagna ökat något varje termin, säger Valeria Molnár, och spekulerar över om det är byggandet av SOL-centrum och nedläggningen av tyskans 60-poängsnivå i Kristianstad som spelar in.

Högskoleverket påpekar i sin utvärdering att lärar- och forskarkompetensen på Tyska institutionen i Lund är mycket god, men understryker samtidigt det som är ett nationellt problem, nämligen att studenternas förkunskaper är allt sämre.

– Med de förkunskaper som studenterna har måste vi kunna ge fler undervisningstimmar än vad vi gör idag, säger Valeria Molnár. Idag undervisas studenterna bara mellan tre och åtta timmar per vecka.

Även franskan i Lund bryter något mot Högskoleverkets bild av ett språk i kris. Tillsammans med utbildningarna i Stockholm och Växjö får lundafranskan särskilt goda omdömen i utvärderingen.

– Den neråtgående trenden i antalet sökande har vänt på senare år, säger **Jan Hedenrud,** studierektor på Romanska institutionen. Men vi är fortfarande långt ifrån situationen för femton år sedan då det fanns reservlistor med närmare tusen namn.

Vuxit kraftigt

Vad beträffar spanskan har språkämnet vuxit kraftigt över hela landet sedan början av 1990-talet. Detta gäller även för Lund, men på senare år har det skett en minskning i antalet studenter som söker sig till grundkursen.

– Jag tror att det har att göra med studenternas försämrade förkunskaper, säger Jan Hedenrud, som menar att studenterna har svårt att klara grammatiken. Däremot fylls nybörjarkurserna i spanska, och det är också många som, om de väl klarar A-nivån, fortsätter till B- och C-nivån.

Den kraftiga expansionen gör att spanskan på nationell nivå har färre lärarresurser än exempelvis tyskan och franskan. Detta stämmer även vid Lunds universitet om man ser till antalet tillsvidareanställda vid de olika språken.

– Omfördelning av resurser till spanskans fördel bör kunna vara möjlig, i synnerhet vid pensionsavgångar i tyska och franska, skriver Högskoleverkets utvärderare.

Liksom spanskan skiljer sig engelskan från de övriga språkämnena. Intresset för ämnet är stort även om studenternas varierande förkunskaper uppges vara ett problem vid många utbildningar.

Mats Johansson, som är prefekt vid Engelska institutionen i Lund tror att problemet med de sämre förkunskaperna beror på att söktrycket har minskat.

– Även om vi fyller kurserna så är det alltfler som kommer in på utbildningen i sista stund genom att de nappar på rubriken Lediga studieplatser, säger Mats Johansson.

Högskoleverket påpekar att antalet tillsvidareanställda lärare vid Lunds engelska institution är ”påfallande lågt” jämfört med andra lärosäten. Lärarnas arbetsbelastning anses vara mycket hög och Högskoleverkets utvärderare menar att universitetets ledning måste ta situationen ”på största allvar eftersom den är ohållbar.”

Trots den höga arbetsbelastningen anser Högskoleverket att Engelska institutionen lyckas hålla en god nivå både på undervisningen och på forskningen, även om de också påpekar att det finns vissa brister i sammanhållningen och samarbetet mellan lärarna.

ULRIKA OREDSSON

Bör vi förvänta oss fler tomma bord på Språkcentrum i framtiden? FOTO: MARIA LINDH

Katarina Mazetti och Gudrun Schyman i Lund på Internationella kvinnodagen. FOTO: ULRIKA OREDSSON

”Inte vårt ansvar att hålla männen på gott humör”

”Det går inte att ha en kvinnlig kuf som ledare”

På den internationella kvinnodagen arrangerade Centrum för genusvetenskap och Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap, ett seminarium under rubriken *Kvinnor i offentlighetens ljus*. Palaestra var fullsatt och tidningar, tv och radio var på plats i hopp om att dragplåstret *Gudrun Schyman* skulle tillkännage ett nytt feministparti, vilket hon inte gjorde.

Moderatorn **Katarina Mazetti** liknade Gudrun Schyman med en kinesisk docka som hur man än försöker välta omkull den alltid kommer upp på fötter igen. Samtalet kom in på skillnader i hur män och kvinnor behandlas i media.

– När min alkoholism blev offentlig verkade det som om jag var den enda alkoholiserade toppolitikern i hela världen, sa hon. Manliga toppolitiker med samma problem skyddas i media, fortsatte Gudrun Schyman utan att nämna några namn.

Hon passade också på att ge en känga åt manliga chefer vid universiteten.

– Universitetet verkar vara fullt av manliga töntar i chefsposition, sa hon. Det hade aldrig gått att ha en kvinnlig kuf som ledare. När en kvinna blir chef eller invald i en styrelse så är det alltid för att hon ska tillföra något extra. Det måste väl få finnas kvinnliga chefer också som inte gör något vettigt!

Gudrun Schyman lockade till många skratt och vid ett tillfälle till stående ovationer. Det var när en medelålders man i publiken undrade hur män skulle fås att känna sig välkomna i den feministiska rörelsen. Gudrun Schyman började med att föreslå att han som man kunde arbeta för en ökad jämställdhet genom att prata om könsmakten på arbetsplatsen och med sina kollegor. Sedan tillade hon i en hårdare ton:

– Men det är faktiskt inte vårt ansvar att hålla er män på gott humör!

Prorektor **Anne Numhauser-Henning** redogjorde för jämställdheten vid universitetet och hur kvinnorna blir färre och färre ju högre upp i hierarkin man kommer. Mer än hälften av studenterna är kvinnor. Vid intaget till forskarutbildningen är könsfördelningen helt jämn. När det gäller lektorer har siffran sjunkit till 36 procent för de två senaste årens nyrekryteringar.

– Men det verkligt stora droppet infaller vid steget mellan lektor och professor, sa Anne Numhauser-Henning och berättade att Lunds universitet inte når det mål som regeringen satt upp för perioden 2001–2004. Enligt detta skulle 20 procent av de nyrekryterade professorerna vara kvinnor, men i Lund stannade siffran på 17 procent.

– Nästa professorsmål kommer att ligga på 26 procent och det lär bli ännu svårare för oss att klara.

ULRIKA OREDSSON

FOTNOT. Övriga talare vid kvinnodagen var professor **Gunilla Jarlbro**, sociologen **Katarina Sjöberg**, konsult **Inger Larsson** och företagsekonomen **Christine Blomqvist.**

Kort-nytt

LU ska anpassa utbildningsvolymen

Under de två närmaste åren ska universitetet försöka att bättre anpassa antalet studenter till de anslag man får. Det framgår av den prognos över utfallet för grundutbildningsanslagen som Lunds universitet nyligen har lämnat över till regeringen.

Som det är idag utbildar universitetet fler studenter än vad det får betalt för och har nu 89 miljoner kronor i så kallade ”sparade prestationer”. De sparade prestationerna kan användas om Lunds universitet någon gång i framtiden inte kan utbilda så många studenter som regeringen ålägger oss att göra.

Nu ska Lunds universitet minska med ungefär 1000 utbildningsplatser, men fortfarande kommer universitetet att under både 2005 och 2006 utbilda för 45 miljoner kronor mer än vad det får betalt för. Att universitetet fortsätter att överutbilda trots den dåliga ekonomin beror på att det tar tid att skära i kursutbudet.

– I höst kommer det minskade kursutbudet att märkas tydligare, men redan nu kan man se att utbudet av sommarkurser har minskat, säger **Malou Engberg de Carvalho**, controller vid Planeringsenheten.

Ja till ljudcentrum

Ett ljudmiljöcentrum har inrättats vid Lunds universitet. Beslutet fattades av rektor i början av mars. Den tvärvetenskapliga centrumbildningen, som än så länge inte har några egna lokaler, ska studera ljudet som fenomen för att bättre förstå hur det påverkar oss.

– Centret har fått en viss finansiell bas för de närmaste månaderna men kommer på sikt att behöva en mer hållbar finansiering, säger professorn i musikvetenskap **Greger Andersson**, som är ordförande i centrets styrelse.

Tanken är att centret även ska kunna ha externa uppdragsgivare. Yrkesgrupper som skulle ha hjälp av centret är de inom vården, stadsplanerare, miljö- och hälsovårdsinspektörer, musiker med flera.

Se även LUM nummer 9, 2004.

Svenska skattesystemet slår hårt mot EU:s Marie Curie-program

Svensk forskning hävdar sig väl i EU:s sjätte ramprogram, men det är sämre beställt med det delprogram som kallas "Marie Curie". Syftet med programmet är att öka unga och lovande europeiska forskares rörlighet. Men det svenska skattesystemet slår så hårt mot programmet att många avstår från att söka sig hit – de ekonomiska villkoren blir betydligt sämre än vad som gäller för den svenske forskaren i Sverige. Vetenskapsrådet har påtalat problemen i flera år utan att få något gehör; det senaste försöket är en skrivelse till Finansdepartementet.

Förutom sin lön – bekostad av EU – får Marie Curie-forskaren s.k. "mobility allowance" och "travel allowance", bidrag som ska eliminera merkostnaderna för dubbel bosättning under den tid forskaren vistas i Sverige. Dessa ersättningar var undantagna för beskattning fram till 1998. Då antogs en regeringsproposition om beskattning av bostadsförmån som ledde till rese- och flyttbidragen blev skattepliktiga. 1999 föreslog Riksskatteverket att just dessa båda bidrag skulle bli skattefria. Sedan dess har ärendet legat hos Finansdepartementet. I slutet av januari skrev Vetenskapsrådet och EU/FoU-Rådet en ny propå i frågan.

Principiellt svårt

På frågan om vad som egentligen har hänt sedan frågan aktualiserades 1999 svarar **Ulf Rehnberg** på Finansdepartementets enhet för personbeskattning och socialavgifter:

– Det är klart att det ligger andra frågor på vårt bord som har högre prioritet. Men visst har ärendet behandlats. När vi fick in Riksskatteverkets skrivelse trodde vi att det skulle vara ett enkelt tillämpningsärende. Men det visade sig att bestämmelserna är utformade på ett sätt som gör det principiellt svårt att undanta dem från skatteplikten. Nu får vi ta upp frågan på nytt och se vad som kan göras.

Beskattningen av rese- och flyttbidrag är dock inte det enda skälet till att de utländska forskarna skräms bort från Sverige. Lönen är också lägre än vad en svensk forskare på motsvarande nivå får. Vetenskapsrådet exemplifierar med att en postdoc MC-forskare på Uppsala universitet får 18.600 kronor i månaden och en MC-doktorand 12.000 per månad medan ingångslönen för en svensk doktorand är nästan 18.000 kronor.

Missgynnat Sverige

Det är EU-kommissionen som har räknat ut var ersättningsnivån ska ligga för olika länder.

– Då har man använt en beräkningsgrund som missgynnat Sverige i förhållande till andra länder, konstaterar Vetenskapsrådets handläggare **Birgitta Löwander**. Så var det redan under Femte ramprogrammets tid och det går troligen inte att ändra under innevarande ramprogram. Vi försöker nu med uppgifter från Statistiska Centralbyrån visa kommissionen vad som är fel. Så vi hoppas att beräkningsgrunderna ska ändras till det bättre inför Sjunde ramprogrammet, som börjar år 2007.

– En pinsam historia, säger **Anna von Barth**, internationell handläggare på Naturvetenskapliga fakulteten vid LU, om Marie Curie-programmet. Till skillnad från Sverige tycks andra EU-länder inte ha några problem att attrahera MC-forskare. Ta Irland till exempel. Hela 25 procent av de forskningspengar Irland får från EU hör hemma inom programmet.

GÖRAN FRANKEL

En kalldusch för engelske Sean

Fyra månader innan *Sean Hayward* skulle påbörja en forskartjänst i Lund fick han en kalldusch – det var först då han insåg vilka de skattetekniska effekterna av hans Marie Curie-stipendium skulle bli. Fram till dess hade han trott att villkoren skulle bli ungefär de samma som för en stipendiat som kom till Storbritannien. Men Sean valde ändå att åka till Lund.

Sean Hayward sökte sig till Institutionen för naturgeografi och ekosystemanalys i Lund från universitetet i Lancaster. Den svenska institutionen har gott vetenskapligt rykte inom hans specialitet. Det som lockade var ett projekt där man under en längre tid mäter gasutbytet mellan vegetation och atmosfär. Mätningarna utförs i ett miljömässigt känsligt område, nämligen nationalparken i Abisko.

– Det är ett projekt med god finansiering och den utrustning man arbetar med är av högsta kvalité, säger Sean Hayward.

För drygt ett år sedan blev det klart att Sean skulle komma till Sverige inom ramen för Marie Curie-programmet.

– Då läste jag en EU-tabell där man hade viktat mellan de olika länderna så att anslagen skulle bli rättvisa. Räknat på ett basbelopp för levnadskostnader skulle man få 110 procent om man åkte till Sverige och 112,5 procent om man åkte till Storbritannien. Så jag utgick ifrån att jag skulle få ungefär lika mycket i Sverige som en MC-stipendiat i Storbritannien. Det var naivt av mig.

EU har försökt åstadkomma rättvisa löner genom att ta hänsyn till levnadskostnaderna i olika länder men man har av någon anledning inte lyckats göra detta när det gäller beskattningen, säger Sean.

Trots att han något senare via mailkommunikation med kollegor i Sverige förstod att skatten skulle slå hårt vägde den vetenskapliga motivationen tyngre. Han skrev på ett fyraårigt kontrakt och har nu arbetat med projektet i sex månader.

– I början försvann 57 procent av hela EU-anslaget i skatt och sociala av-

Fyra månader innan Sean Hayward skulle resa till Lund insåg han de skattetekniska effekterna av sitt stipendium. Det blev Lund ändå – trots att det blev dyrt! FOTO: GÖRAN FRANKEL

gifter. Jag ansökte om att bli klassad som ”utländsk nyckelperson” och blev också det – något som innebär att 25 procent av inkomsten undantas från beskattning. Sedan dess får jag ut 50 procent av anslaget. Denna förmån upphör efter tre år. Då blir det 57 procent igen, resonerar Sean.

– En kollega till mig, **Anna Eckberg**, som återvände hem till Sverige från Tyskland inom Marie Curie-programmet har inte möjligheten att ansöka om denna skattebefrielse. Så hon drabbas ännu hårdare än jag.

Sean har flyttat till Sverige med sin sambo som ännu inte lyckats få något jobb.

– Men jag kan inte klaga och påstå att jag är fattig. Svenska forskare är ju sämre betalda än t.ex. engelska forskare, säger Sean och lägger skattetabellerna åt sidan.

GÖRAN FRANKEL

Juridicum fortsätter Vietnam-samarbetet

SIDA har nu gett klartecken till en fortsättning av samarbetsprojektet mellan Juridiska fakulteten vid Lunds universitet och motsvarande i Vietnam. Nyligen examinerades 32 av de 33 unga vietnamesiska lärare som gått en mastersutbildning i juridik delvis på plats till Lund. Tio av dem får om ett år chansen att skaffa sig en internationellt gångbar doktorsutbildning, med handledare i både Sverige och Vietnam.

Examenshögtiden i Hanoi i januari var festlig. Studenterna bar röda kåpor och triangelhattar – lite i stil med den amerikanska traditionen, berättar Juridiska fakultetens dekanus **Per Ole Träskman** som fanns på plats liksom universitetslektor **Christian Häthén**. Närvarande var också Vietnams vice justitieminister, svenska ambassadören, representanter från SIDA och från de juridiska fakulteterna i Hanoi och Ho Chi Minh City.

– Mastersstudenterna har skrivit en uppsats, som gjorts i identiska versioner, en på vietnamesiska och en på engelska. Vid slutexaminationen som föregick enligt vietnamesiska regler fanns en betygskommitté med fem ledamöter, svenskar och vietnameser. Varje student hade också en vietnamesisk och en svensk opponent som gav skriftliga omdömen.

Examination tog ett par timmar åt gången, vilket betydde att det svenska handledarteamet – bestående av sju av Juridicums mest erfarna lärare, de flesta professorer – stannade i Vietnam en till två veckor.

Ytterligare en masterskurs

Till hösten startar ytterligare en masterskurs i samarbete med Lundajuristerna. Och under 2006 börjar alltså en doktorsutbildning för tio av mastersstudenterna. Den kommer att förläggas till Lund, Vietnam samt förmodligen även Australien eftersom studenterna behöver träning i engelska.

– Det här mångåriga samarbetet med Vietnam kommer våra svenska studenter tillgodo indirekt, eftersom vi som lärare också lär oss något nytt. Ambitionen är att vi så småningom ska inleda mer systematisk forskning tillsammans med vietnameserna på temat rättsligt utvecklingsarbete i utvecklingsländer. Det kommer också att ske i samarbete med universitetet i Nagoya, Japan, berättar Per Ole Träskman.

BRITTA COLLBERG

LUMES-magistrar återvänder till Lund

Det stundar bråda tider i april för LUCSUS (Lund University Center for Sustainability Studies, tidigare känt som MICLU, Miljövetenskapligt centrum). LUCSUS står den 18–19 april som värd för den andra nordiska konferensen om Decision Support.

Konferensen kommer att beröra utvecklingen av Öresundsregionen ur perspektivet hållbarhet. Decision Support är ett nu löpande EU-projekt, men även forskare utanför detta projekt kommer att delta i konferensen.

Den andra konferensen har anknytning till LUMES, den internationella magisterutbildningen i miljövetenskap och hållbar utveckling som drivits i Lund sedan 1997. Totalt har ca 280 studenter från hela världen genomgått denna utbildning. Ca 200 av dem kommer till en alumnikonferens den 20–24 april. Paneldiskussioner, föreläsningar och parallella sessioner kommer att vara öppna för alla vid universitet eftermiddagen den 20 och förmiddagen den 21. Platsen för begivenheterna är Kårhuset och bland de inbjudna talarna märks **Jeffrey Sachs**, Earth Institute, USA, **Timothy O´Riordan**, Environmnent Magazine, samt förre finansministern **Allan Larsson**, LUs styrelseorddförande.

Mer information om denna konferens finns på www.lumes.lu.se/html/alumni_conference.html

När krascherna mellan samtida bildkonst och en engagerad publik kommer, så handlar de oftast om förväntningar som inte infriats, skriver *Gertud Sandqvist*, prefekt för Konsthögskolan. Det är inte konstnärernas fel – och inte heller publikens. Det är själva frågandet som är viktigt. Bildkonst behöver inte ge svar.

● Gästkrönikan

Varför gör inte konstnärer den konst vi vill ha?

GENOM ÅREN har vi säkert visat Konsthögskolan och berättat om vad vi håller på med för bortåt 7–8000 intresserade människor. Det är fantastiskt roligt och stimulerande! Ett par frågor återkommer genom alla dessa möten. En gäller varför samtida bildkonst skall vara så svår att förstå, och varför alla dessa irriterande installationer görs. En annan hur vi egentligen kan anta studenter, och än mera, hur vi kan examinera dem.

Båda frågorna är intressanta. De belyser människors förhållande till konst och inte minst olika förväntningar på konst.

FÖRST AV ALLT: intresset. Hur kommer det sig att så många människor vill höra om vad vi håller på med, bortåt tio år efter Kosthögskolans tillkomst? På gott och ont, men allra mest på gott, är väldigt många människor intresserade av bildkonst och har därför en rad frågor och uppfattningar om den. Bildkonst drar faktiskt en långt större publik än idrottsevenemang!

Det finns givetvis många förklaringar till varför så många har en relation till bildkonst (om också i vissa fall enbart negativ). En är att bildkonst, oavsett om man uppfattar den som tillgänglig eller inte, uppfordrar till ett personligt ställningstagande hos betraktaren. Om man alls skall få ut något av mötet med konsten, måste man som betraktare ingå i denna dialog: fundera över sitt eget svar, sina egna erfarenheter, sin egen förmåga att förstå. En annan är att bildkonstnärer har tagit sig rätten i vårt alltmer kunskapsspecialiserade samhälle att vara generalister. De går in i alla möjliga kunskapsfält och kulturer, utan att alla gånger ha så stora förkunskaper, och frågar. Det är själva frågandet som är viktigt. Bildkonst behöver inte ge svar.

Jag tror det är detta som både engagerar och provocerar. Vi vet inte längre så säkert vad konst är för något, vad vi kommer att finna när vi ser en utställning, hur vi skall förstå den. Den tiden är sedan länge förbi (om den ens har funnits) då bildkonst främst handlade om estetik. Det är ännu längre sedan bildkonst främst var ett sätt att visa konstnärens visualiserade känslor för en publik. Givetvis gör konstnären en rad formella val, val som ibland kan generaliseras till en estetik. Men dessa val är inte målet. Givetvis kan också konstnärer ibland vilja förmedla en emotionell upplevelse. Men den har inte nödvändigtvis något med konstnären som person att göra.

NÄR KRASCHERNA mellan samtida bildkonst och en engagerad publik kommer, (och de kommer!) så handlar de oftast om förväntningar som inte infriats, om läsningar som slagit fel. Det är inte konstnärernas fel – och inte heller publikens. Det är inte heller nödvändigtvis något negativt. Tvärtom tror jag att ett visst mått av besvikelse är ofrånkomligt, och nödvändigt, om man accepterar att konst och konstnärer söker sig till andra och nya områden och behandlar dem på ett annat sätt, än vad vi alla redan känner igen.

Kanske är det till och med så att man ibland kan irriteras över att bildkonsten inte levererar den önskade varan. Varför kan inte konsten handla om känslor och mänsklighet – eller vara den goda fåtölj som den intellektuelle arbetaren uttröttad sjunker ner i efter dagens arbete, som Matisse ville för snart hundra år sedan? Varför gör inte konstnärer den konst som vi vill ha och förstår?

Så fort frågan formuleras inser vi att den är omöjlig, lika omöjlig för den samtida bildkonsten som för något annat kunskapsområde. Varför kan inte filosoferna berätta vad vi skall göra för att leva goda liv? Varför kan inte fysikerna ge oss en harmonisk bild av universum? Varför kan inte teologerna förklara varför vi lever?

SÅ TILL DEN ANDRA frågan – hur kan vi anta studenter och, än svårare, examinera dem? I mitten av april kommer vi – alla lärare och två studerande – att låsa in oss i en vecka tillsammans med cirka 6000 verk, insända av ungefär 600 människor som vill bli antagna till Konsthögskolans tolv platser. Arbetsproverna kan vara allt från ljudband och video till marmorskulpturer. Vi måste försöka förstå hur den sökande tänker som konstnär, och ta ställning till om vi tror att hon/han har någon glädje av vår utbildning. I detta är det ordet ”hur” som är väsentligt. Om vi tittar på ”hur” en visuell tankegång uttrycks finner vi såpass mycket transparens att vi kan börja diskutera och värdera. Att vi kan examinera är en följd av att vi kan anta studenter, att det alls kan finnas utbildningar i bildkonst. Resan däremellan, som vi som lärare har förmånen och ansvaret att följa och lotsa studenterna genom, är något av det mest stimulerande och fascinerande man kan ta sig för som lärare. Och resultatet blir denna obegripligt generösa samtida bildkonst, som aldrig levererar det vi har förväntat oss att den skall.

GERTRUD SANDQVIST
PREFEKT
KONSTHÖGSKOLAN

Ledarutbildning på LTH

”Uppgifter kan delegeras – men inte ansvar”

Det är mycket en prefekt ska klara av. Han ska leda sin institution men också delta i fakultetens styrelse, i detta fall LTHs. Prefekten är ansvarig för att ekonomin hålls i balans, för arbetsmiljön, för lönesättningen, för anställning av doktorander och för forskningsadministrationen. Han ska vidarebefordra information från ledningen och hålla utvecklingssamtal med enhetscheferna.

LTHs ledning satt på skolbänken i Klippan i två dagar. På första bänken Torbjörn Laike och Lars Bengtsson. Till vänster i förgrunden Gunilla Jönson. FOTO: MATS NYGREN.

Det här inpräntades i prefekterna och enhetscheferna vid en ledarintroduktion som LTH höll i TEM-gårdarna i Klippan i mitten av mars. Nära 50 av LTHs ledare deltog, prefekter och enhetschefer tillsammans med anställda på kansliet och i LTH-ledningen.

Efter den strukturändring som LTH nu går igenom med en indelning i nya administrativa enheter och med planer på forskningsportaler för att forskare ska hitta varandra för bredare samarbete, var behovet av en utbildning tydligt.

Reformen har inte inneburit många personella omvälvningar, personerna var över lag bekanta som chefer för institutioner eller avdelningar (som det inte längre ska kallas).

Arbetsrätt och vision

Första förmiddagens ämne var arbetsrätt: anställningar, avtal, löner, karriärvägar och ”anställnings upphörande”. Eftermiddagen ägnades åt arbetsgivaransvaret. Rektor **Gunilla Jönson** presenterade sin vision för LTH och med stöd av prorektor **Klas Malmqvist** och kanslichef **PG Nilsson** även den nya organisationen. Informationschef **Lisbeth Wester** diskuterade den interna kommunikationen och vice rektor **Per Warfvinge** grundutbildningen och Högskoleverkets utvärdering av civilingenjörsutbildningarna.

Andra dagen bestod i stort sett av en ekonomilektion. **Karin Ekborg** och **Peter Ahlm** från kansliet talade om grundläggande ekonomirutiner vid LTH och på institutionerna och på eftermiddagen diskuterade **PG Nilsson** chefernas ekonomiansvar, hur ekonomin måste hållas i balans.

När LUM besökte Klippan talade Lisbeth Wester om hur LTH egentligen ska profilera sig på engelska respektive svenska, något som ska beslutas i juni.

Per Warfvinge sammanfattade den självvärdering som gjorts inför Högskoleverkets utvärdering av civilingenjörsutbildningarna:

– Engagemanget för dessa är stort. 150 lärare har deltagit i diskussionerna. Vi kan konstatera att ingen kategori drar sig undan att delta i undervisningen, att 72 procent av lärarna också forskar och att det finns ett gott mått av ordning och reda och service till studenterna.

– Vad som saknas är ett formellt kvalitetssäkringssystem även om det egentligen redan finns i praktiken. Andra svagheter är sämre samordning av program en del ”uppblåsta” kursutbud, sa Per Warfvinge.

De inledningsvis nämnda plikterna för en prefekt motsvaras för LTHs del av plikten att erbjuda utvecklingsprogram och utvecklingssamtal och riskanalyser. Prefekter ska ha ett lönebidrag och stöd i den fortsatta karriären efter ett prefektskap.

– Man ska inte avstå från att vara prefekt för att möjligheten för ens framtida verksamhet förstörs, uttryckte Gunilla Jönson det.

Prefekter utses av rektor efter förslag från en rekryteringsgrupp.

Enhetschefernas ansvar omfattar personalen och ekonomin, grund- och forskarutbildning samt administrationen av forskningen i enheten.

– Men det är inte en ”lillprefekt”, ansvarsbilder ser annorlunda ut, påpekade rektor.

Samarbetet mellan prefekt och enhetschef diskuterades, liksom möjligheten att delegera. Det måste vara ett förtroendefullt samarbete, slog rektor fast.

– Arbetsuppgifter kan delegeras men egentligen aldrig ansvar, sa Klas Malmqvist.

Internatformen medgav även mer informella samtal och programpunkter.

MATS NYGREN

FAKTA LEDARUTBILDNINGEN

Ledarutbildningen vid LTH har pågått sedan januari 2003 på initiativ av personalchef **Sonja Meijby** som fick medel från LU centralt för att driva projektet. Utbildningsplanerare i detta blev **Anders Kärrman** som också arbetar på ett av LTHs studiekontor. En styrgrupp för ledarutbildningen finns också.

Inför starten anmälde prefekterna ”kommande ledare” som sedan haft möjlighet att delta i utbildningar och seminarier. Totalt har 98 personer varit aktiva även om bara 30 deltagit i fler än två kurser. 24 procent av de anmälda har varit kvinnor. Mer information på: www.lth.se/PersonalUtveckling/Ledarutbildning/Default.html

Ökad trygghet för doktorand med barn

Föräldralediga doktorander vid Lunds universitet ska inte riskera att bli utan finansiering när de återupptar sin forskarutbildning. Det har rektor *Göran Bexell* nyligen beslutat. Från 1 juli ska universitetsgemensamma medel användas till den del av föräldrapengen som arbetsgivaren står för. 700.000 kronor har avsatts för ändamålet i år.

– Mycket bra, kommenterar doktorandombudsmannen **Johan Modée**, som tagit emot många samtal från framför allt kvinnliga doktorander som drabbas av dagens system.

Många doktorander är under sin forskarutbildning anställda på projekt som finansieras med externa forskningsmedel. Får doktoranden barn under utbildningen och tar föräldraledigt, så är det de externa forskningsmedlen som får finansiera arbetsgivarens del av föräldrapengen.

Doktorander avlönas alltså med projektmedel, som snabbt krymper ihop trots att inget arbete utförs. Det här innebär en pressad situation för både doktoranden och den projektansvarige forskaren. Och i några fall har alltså forskningspengarna tagit slut, och doktoranden stått utan finansiering när hon eller han återvänt till forskarutbildningen.

– Systemet är inte rimligt och har framför allt drabbat kvinnliga doktorander, säger universitetets personalchef **Staffan Svensson,** som drivit ärendet tillsammans med prorektor **Ann Numhauser-Henning** och jämställdhetshandläggare **Kajsa Widén**.

Han har uppmärksammat problemet i flera år, och är glad åt att det nu avsätts universitetsgemensamma medel för att lösa det. Det rimmar också bättre med de satsningar som Lunds universitet gör för jämställdheten och för att förbättra karriärvägarna för yngre forskare.

"Slitsamt att vara

– Vill man vara en bra adjunkt får man räkna med att arbeta mycket mer än heltid, säger *Umberto Fiaccadori*.

Han är sedan 1999 adjunkt på Institutionen för informatik. Tillräckligt med tid att forska finns på pappret, men inte i praktiken, menar Umberto Fiaccadori. Ändå älskar han sitt arbete, kontakten med studenter och kolleger, de akademiska samtalen och inte minst friheten.

Informatik är en av universitetets mest adjunkttäta institutioner. Här arbetar ett femtontal adjunkter, varav cirka hälften kan räkna sig till det yngre gardet, födda på sextiotalet.

– Många institutioner klarar sig inte utan adjunkterna. Det är till största del vi som tar den stora undervisningsbördan de första tre terminerna på grundutbildningen, säger Umberto Fiaccadori när LUM träffar honom i arbetsrummet på Ekonomihögskolan.

– Lite hårddraget är adjunkterna hos oss på informatik en förutsättning för att institutionen ska kunna behålla en högre forskningskompetens, menar han.

– Ja, för även om många forskare kan tänka sig att hålla en och annan föreläsning de första terminerna på grundutbildningen, så tror jag inte att exempelvis professorer skulle ha lust att ta på sig den ganska slitsamma uppgiften att lära studenterna det mest grundläggande inom t.ex. programmering.

Det ses lite som slöseri att låta forskare lära ut de mest elementära kunskaperna. Dessutom är billigare att låta adjunkter stå för den första utbildningstiden.

Adjunkter ska lägga tio procent av sin arbetstid på forskning och tio procent på annan kompetensutveckling, men i praktiken är det svårt att bedriva forskning inom arbetstiden; den avsatta tiden och mer därtill går till kompetensutveckling och att utveckla nya kurser, menar Umberto Fiaccadori.

– Ett starkt dynamiskt ämne som informatik kräver att man hela tiden uppdaterar sig. Förra terminen arbetade jag heltid som adjunkt, läste tre fempoängs forskarkurser och la dessutom mycket tid på att utveckla nya kurser. Ungefär hälften av adjunkterna här lägger ner motsvarande tid på jobbet – vi har stundtals en arbetstid på närmare 200 procent.

Flera adjunkter har också sedan tidigare gått en forskarutbildningskurs i didaktik för att bli bättre pedagoger.

– Studenternas reaktioner visar hur

Arbetsbördan har ökat för alla

Lunds universitet har ambitionen att de flesta lärare i teoretiska ämnen ska vara forskarutbildade och ha en doktorsexamen. Men antalet odisputerade adjunkter ligger på samma nivå som i början av 1990-talet: runt 550. Arbetsbördan har ökat för adjunkterna på senare år, liksom för universitetslektorerna.

– Adjunkterna har hög andel undervisning, och upplever därför ofta arbetsbördan som extra tung, säger **Pehr Osbeck**, företrädare för universitetslärarförbundet SULF.

Men de är inte ensamma – alla akademiska lärare har fått en ökad arbetsbelastning.

– För universitetslektorer och professorer som handleder doktorander har den formella arbetstiden avsatt för handledningen i stort sett halverats på senare år. Vi vet att de flesta handledare använder sin fritid för att kunna genomföra uppdraget på ett acceptabelt sätt.

Lunds universitet ligger bra till nationellt och har betydligt högre andel disputerade lärare än många nyare universitet och högskolor. Ambitionen att öka andelen disputerade ytterligare kan vara en vettig inriktning, tycker Pehr Osbeck.

– Samtidigt visar historien att många institutioner har så stor grundutbildning att adjunkterna behövs. Det kan vara på sin plats att erkänna det, inte minst för deras skull som är inne i systemet.

Synen på adjunkter har förändrats över åren.

adjunkt”

viktigt sån kompetensutveckling är, men den främjar inte karriären nämnvärt, vare sig lönemässigt eller befodringsmässigt. Det är det som syns som räknas, dvs att skriva vetenskapliga artiklar, att synas på den vetenskapliga arenan. Vi blir uppmuntrade att publicera oss, men det bereds inget reellt utrymme för det, så som våra arbetsdagar ser ut.

Och inför valet att hålla sig àjour i ämnet på bred front eller att forska inom ett avgränsat område så väljer Umberto Fiaccadori det förstnämnda. Ansvaret gentemot studenterna prioriterar han högst; han måste kunna orientera sina studenter om den allra senaste utvecklingen. Forskarkarriären kommer i andra hand, även om han liksom sina kolleger gör allt han kan för att hänga med och deltar med liv och lust i vetenskapliga diskussioner.

Skälet till att adjunkterna inte ges tillräcklig tid att forska beror inte bara på resurser utan också på attityder, fortsätter han. ”Krigshistorierna” från akademiker som lyckats är klassiska. Umberto Fiaccadori har hört åtskilliga framgångsrika forskare berätta om hur de minsann klarade de svåra åren fram till disputation, samtidigt som de också uppfostrade en massa barn. Man får

– Vill man vara en bra adjunkt måste man arbeta mycket mer än heltid, menar Umberto Fiaccadori.

vara beredd att arbeta kvällar och helger... Underförstått att dagens unga forskare inte ska ha det lättare.

– Visst finns det A-människor. Men vill man få fram disputerade forskare som kan ta över när fyrtiotalisterna går i pension ska man nog erbjuda mer realistiska villkor.

Han berättar att han dagen före LUM-intervjun varit helt ledig, men de tre tidigare haft väldigt långa arbetspass, och bland annat läst in ny litteratur.

– Mycket tid går åt till att läsa in och bedöma nya böcker – vi har ju krav på oss att ha den bästa kurslitteraturen. För att välja ut en kursbok måste jag kanske läsa tio. Sådant kan man inte utan vidare sätta upp som arbetstid.

Det knackar på dörren till Umbertos Fiaccadoris rum – det är kollegan och studierektorn **Odd Steen** som vill ha lunchsällskap.

Odd Steen har också varit adjunkt, men disputerade 2002 och befordrades till lektor. Samma år fick han jobbet som studierektor.

Det är inte alls så svårt att forska när man är adjunkt, hävdar han.

– Adjunkter i allmänhet får forska på tio procent, men här på informatik har de rätt att forska och kompetensutveckla sig på tjugo procent av sin arbetstid och lektorer på trettio procent! Det införde vi 2002.

Umberto Fiaccadori invänder att det inte fungerat riktigt i praktiken. Odd Steen medger att reformen kanske inte slagit igenom fullt ut – mycket av den här ”fria” tiden har gått till omläggningen av grundutbildningen

– På två och ett halvt år tog vi fram 32 nya kursplaner – åtta av dem var 20-poängskurser. Det var ett jättearbete, erkänner han.

Själv arbetade han dock med sin avhandling parallellt med att han deltog i arbetet med att förändra grundutbildningen – och drar därmed sin egen ”krigshistoria”.

– Det var förstås en hjälp att jag skrev tillsammans med en kollega. Vi sporrade varandra.

Odd Steen tycker inte att alla adjunkter nödvändigtvis måste disputera.

– Men alla ska vara engagerade i forskningsarbete av något slag – genom att gå forskarkurser eller skriva artiklar, tycker han.

Det är inte okej med adjunkter som inte är engagerade i forskning, menar Odd Steen. Och det är en inställning som Umberto Fiaccadoro delar till fullo.

BRITTA COLLBERG

Studierektor Odd Steen håller inte med om att det ska vara så svårt att forska för adjunkter. FOTO: BRITTA COLLBERG

yrkeskategorier

– Det går i vågor. Ibland ses adjunkterna som nödvändiga, ibland ska de bort!

Adjunkter och lektorer omfattas av samma arbetstidsavtal, dvs. de ska fullgöra samma antal timmar. Lektorerna har dock rätt att forska eller kompetensutveckla sig på 20 procent av sin arbetstid, medan adjunkterna bara disponerar tio procent för sådana aktiviteter. Det kan vara en förklaring till att så pass få adjunkter går vidare och disputerar. Sedan befordringsreformen infördes har 108 adjunkter befordrats till universitetslektorer – de flesta av dem hade då disputerat, medan ett mindre antal befordrades på basis av en lic-examen eller pedagogiska meriter.

BRITTA COLLBERG

FAKTA ADJUNKTER

1992 fanns drygt 600 adjunkter vid Lunds universitet. 1995 var siffran 560 adjunkter, 1997 561 och 1999 var det 499 anställda adjunkter. I dag är antalet 549.

Flest adjunkter finns inom ämnen som statistik, informatik och handelsrätt, medicinska fakultetens vårdutbildningar och tekniska högskolan, LTH. Det kan bero antingen på låg andel disputerade i vissa ämnen eller att disputerade försvinner till jobb i näringslivet.

(1998 försvann många adjunkter från Lunds universitet, genom att Lärarhögskolan, Tandläkarhögskolan och LTH Malmö skiljdes från Lund. I gengäld tillkom många adjunkter i och med Vårdhögskolan som samma år blev del av universitetet.)

Bästa studierektorn finns på Historiska

***Eva Queckfeldt* vid Historiska institutionen är Humanistiska fakultetens bästa studierektor. Det tycker i alla fall studentrådet vid Historiska institutionen och Lunds humanistkår håller med.**

Under humanistdagarnas litteraturbar, på fredagskvällen den 22 april, tar Eva Queckfeldt emot studenternas utmärkelse som förutom äran och ett diplom består av 10.000 kronor som ska gå till en resa någonstans i Europa.

Motiveringen till utmärkelsen lyder: ”Eva Queckfeldt är en studentnära studierektor, i och utanför föreläsningssalen. Hennes engagemang är uppriktigt och generöst. Dörren till hennes kontor står bildligt och bokstavligt öppen, och hon inger studenten känslan av varande en opretentiös like.

Som studierektor är Eva Queckfeldt ytterst lyhörd för studenternas tankar, viljor och önskemål. Hon lyssnar alltid uppmärksamt och är tydlig med att hon ser den kommunikationen som en stor tillgång. Genom denna öppenhet visar hon på samma gång den största förståelse för studenternas situation, som hon ger studenterna en verklig möjlighet att påverka den. På sitt karaktäristiska sätt ger hon raka, klara svar på studenternas frågor, och är där sådana svar saknas, öppen och ärlig med detta.”

Det är andra gången som årets studierektor utses. Förra året gick priset till **Henry Diab** vid Mellanösterns språk.

Litteraturbar på SOL

På kvällen den 22 april klockan 19 blir det Litteraturbar på SOL med rubriken ”Ordet är fritt? I panelen sitter etnologiprofessor **Orvar Löfgren**, filmprofessorn **Erik Hedling** och historikern **Eva-Helen Ulvros**. Debattledare är poeten **Niklas Törnlund.**

Årets humanistdagar

Är verkligen ordet fritt?

Hur ser *George Bush* på det fria ordet och vad är frihet för dem som saknar ord? Under årets humanistdagar vrider och vänder filosofer, litteraturvetare, språkvetare, konstvetare, etnologer och kulturvetare på temat ”Ordet är fritt?”

Den 22–23 april firar humanistdagarna i Lund 20-årsjubileum. 1985 var temat Humaniora över gränserna och det lockade till sig skolklasser och vetgirig allmänhet från hela Sydsverige. Medierna skrev spaltmeter och det var första gången som något universitet bjöd så stort på populärvetenskapliga föreläsningar i humaniora.

Idag har evenemanget krympt något men publiken finns där och de humanistiska forskarnas förslag på föreläsningar verkar inte sina.

Under två års tid gjordes försök att samordna humanistdagarna med lärosätena i Malmö, Köpenhamn och Roskilde, men i år står Lunds universitet åter ensamt på programmet.

Nytt för i år är däremot att den historisk-filosofiska- och den språkvetenskapliga sektionen inom den humanistiska fakulteten tillsammans står för programmet. En annan nyhet är att alla föreläsningarna kommer att hållas på Språk- och litteraturcentrum där det också kommer att anordnas rundvisningar för den som ännu inte har sett det nya språkcentret.

Grynet är årets Rausingpristagare

Grynet har blivit en förebild för många småtjejer. Här poserar hon tillsammans Vera Oredsson-Tomasini.

Kvinnorna bakom rollfiguren Grynet, *Elin Ek* och *Maria Örtengren,* har utsetts till årets Rausingföreläsare. Föreläsningen hålls vartannat år av en lundaforskare och vartannat år av en nordisk kulturpersonlighet. Professor *Carl Fehrman* höll den första Rausingsföreläsningen år 1985, och efterföljdes av bland andra *Orvar Löfgren, Eva Österberg, Bo Strömstedt, Kerstin Ekman* och *Lukas Moodysson*.

Humanistiska fakulteten valde Elin Ek och Maria Örtengren till Rausingföreläsare med följande motivering:

”Kultur betyder odling. På ett till ytan enkelt och med rosa glitter beströtts sätt lyckas Elin Ek och Maria Örtengren, genom sin rollfigur Grynet, få människor att reflektera över de gränser som vuxit fram i landskapet som omger oss. De uppmanar gammal som ung att vända och vrida på det normer vi får med oss från tidig ålder. De utmanar klassiska attribut och ger dem en ny innebörd, såväl stort som litet ges uppmärksamhet. De dömer ingen, de låter alla växa i sina egna riktningar. Genom det fria ordet har de skapat en viktig och blomstrande odling och därför nomineras Elin Ek och Maria Örtengren till 2005 års Rausingföreläsare.”

Lennart Nyberg håller sin föreläsning fredagen den 22 april 11.15.

Ett axplock ur programmet:

Får man rappa hur man vill?

– A nurse aid who came to get laid and tied up, with first aid tape and raped on the first date, sjunger rapparen *Eminem*. Vissa rapptexter innehåller en förnedrande kvinnosyn, homofobi och rasism. Får en rapptext innehålla vad som helst? Den frågan ställer sig engelsklektorn *Lennart Nyberg* i ett föredrag under humanistdagarna.

Rapp och hip hop växte fram i USA under 70- och 80-talen. Bland raptexterna finns allt mellan sociala kamptexter med pacifistiska inslag till den ökända så kallade ”gangstarap” som chockerar många med sin brutalitet.

– Om man studerar vissa rapptexter så kan man undra hur dessa får spelas fritt medan liknande uttryck i andra medier skulle riskera åtal för hets mot folkgrupp, säger Lennart Nyberg. Han nämner pingstpastorn **Åke Green** som åtalats i hovrätten efter att ha jämfört homosexualitet med en cancersvulst.

– Jag tycker att det är intressant att man censurerar övervåld i film men inte i andra konstformer som exempelvis musik och i böcker, säger Lennart Nyberg.

I USA såväl som i Sverige har rappen en särskilt stark förankring bland underpriviligierade etniska grupper och den har sina rötter utanför den västerländska kulturen. Rappare i USA har vid ett par tillfällen blivit åtalade för innehållet i sina texter. Bland annat stämdes rappgruppen 2 Live Crew för ett obscent innehåll i sången ”Me so horny”.

– Det blev en uppmärksammad rättegång, säger Lennart Nyberg. Afroamerikanska intellektuella hävdade att rappen måste ses som en del av en kultur som inte kan dömas utifrån ett västerländskt synsätt, eftersom den har sina rötter i afrikansk stamkultur.

Svenska rapptexter är överlag mycket mildare än de amerikanska, men även här har det hänt att artister åtalats.

Lennart Nyberg tycker också att det är intressant att jämföra vissa rapptexter med så kallad Vit makt-musik som inte får spelas på Sveriges Radio.

Gunlög Josefsson föreläser fredagen den 22 klockan 13.00.

Ord som skulle kunna finnas

Träningsvatten, vindsull, feberpris och bordsbock* är alla exempel på ord som inte finns i Svenska Akademiens ordbok men som ändå används och är fullt begripliga om de ses i rätt sammanhang. Under humanistdagarna ställer sig *Gunlög Josefsson* på Institutionen för nordiska språk frågan om ordbildningen är fri.

– Det bildas nya ord hela tiden, säger Gunlög Josefsson. När man forskar kring ordbildning gäller det att man har ögon och öron på skaft för vissa ord har så kort livslängd att de är svåra att komma åt. Reklamblad brukar vara en bra källa för att hitta nya ord.

Barnens språk är också en bra källa till nybildningar av ord. Handburgare, tjuvtala (skvallra), vattensvåda (översvämning) och tusenlänge sen är exempel på deras kreativa ordbildningar.

Vad är det då som gör att vissa ord avancerar och hamnar i ordlistan medan andra slutas att använda och glöms bort?

Användbarheten är givetvis viktig, men även syntaxen. Matlagning och gräsklippning fungerar bra medan orden matlaga och gräsklippa är omöjliga att använda.

– Det går inte att lägga ett objekt som förled till ett verb, för då störs resten av meningsbyggnaden, säger Gunlög Josefsson. Annars har svenskan i likhet med övriga germanska och anglosaxiska språk en mycket fri ordbildning om man jämför med exempelvis de romanska språken.

* Bock eller stativ som man lägger en bordskiva på

TEXT & FOTO: ULRIKA OREDSSON

Magnus Jiborn håller sitt föredrag lördagen den 22 april 10.00.

Tystnaden i Sing-Sing

Hur kunde 30 fångvakter i Sing-Sing-fängelset kontrollera 900 interner som arbetade utanför fängelsets murar? Frågan fascinerade den franska författaren Alexis de Tocqueville när han gjorde en studieresa i Amerika under första delen 1800-talet. Frågan intresserar också filosofen *Magnus Jiborn* som under humanistdagarna håller en föreläsning med rubriken ”Tystnaden i Sing-Sing och demokratins dilemma”.

Sing-Sing-fångarna var inte fastkedjade och de hade med lätthet kunnat övermanna de trettio fångvakterna. Varför gjorde de inte det då?

– Hemligheten bakom vakternas överläge var att de hade tillgång till orden, säger Magnus Jiborn. Fångarna däremot var strängt förbjudna att kommunicera med varandra och varje försök straffades hårt. Följden blev att fångarna inte kunde samordna sig och varje enskilt uppror kunde lätt hanteras av fångvakterna.

Sing-Sing- vakternas strategi ligger i linje med senare statsvetenskapliga koordinationsteorier som menar att små gruppers makt gentemot större ligger i deras förmåga att samordna sitt handlande.

– Precis som för fångvakterna i Sing-Sing så har en diktator intresse av att se till att folket inte samordnar sig, säger Magnus Jiborn. Därför brukar diktatorer först och främst se till att de tar kontroll över medier och andra kommunikationsmedel när de kommer till makten.

Makten i en demokrati utövas också genom att en liten grupp handlar samordnat, men till skillnad från i en diktatur så vilar demokratins maktutövning på en överenskommelse.

– I teorin skulle medborgarna i en demokrati exempelvis kunna gadda ihop sig och bestämma sig för att inte betala skatt, men eftersom medborgarna inte har något att vinna på att alla gör det så har makthavarna inget att frukta, säger Magnus Jiborn.

Vid professorsinstallation belönades även universitetets goda pedagoger**. Göran Djurfeldt**, professor i sociologi, fick universitetets pedagogiska pris och docenten i handelsrätt **Krister Moberg** och anatomiläraren **Christina Elfversson** vid sjuksköterskeutbildningen, fick ta emot studenternas utmärkelser.
På bilden tar Göran Djurfeldt emot utmärkelsen av akademisekreterare **Hans Modig**.
FOTO: ULRIKA OREDSSON

Hållbart var temat vid manlig vårinstallation

"Det behövs fler som kan lägga kunskapspusslet".

Den 11 mars installerades sju nya professorer vid Lunds universitet. Det var fyra naturvetare, en medicinare, en teknolog och en ekonom. Samtliga män. Installationsföreläsaren *Lennart Olsson* inledde med att beklaga att vårens installation bara spädde på den ojämna könsfördelningen bland universitetets professorer.

Rektors tal handlade om den globala verklighet vi lever i. Flodvågskatastrofen väckte stor uppmärksamhet samtidigt som andra katastrofer pågår varje dag, men i det tysta.

– Ett universitet är ingen biståndsmyndighet, men vi kan ändå bidra till en globalt hållbar samhällsutveckling, sa rektor **Göran Bexell.**

En hållbar utveckling var också huvudtemat i installationsföreläsningen. Professorn i naturgeografi Lennart Olsson talade om den geologiska tidsåldern anthropocene, det vill säga människans tidsålder, som omfattar de senaste 100 till 150 åren i jordens historia. Anthropocene kännetecknas av att människan sätter sina avtryck på jorden i en mycket större omfattning än någonsin tidigare.

– Tre eller fyra generationer har åstadkommit en hisnande förstörelse av jorden under de senaste 150 åren, sa Lennart Olsson.

Han efterlyste mer tvärvetenskap, eftersom uppdelningen möjligen kan vara bra för akademisk meritering, men knappast för planeten jorden.

– Det finns fantastiskt många som är duktiga på att producera kunskapspusselbitar, men vi behöver fler som är duktiga på att lägga pusslet.

ULRIKA OREDSSON

DE NYA PROFESSORERNA

Mårten Fernö i experimentell onkologi. Han disputerade 1981 med en avhandling om bröstcancer. Idag handlar hans forskning mest om den kliniska betydelsen av olika prognostiska och behandlingsprediktiva faktorer vid bröstcancer. Mårten Fernö sitter med i en rad olika expertgrupper på regional, nationell och europeisk nivå. Bland andra kan nämnas den europeiska expertgruppen EORTC, Scandinavian Breast Group och Svenska bröstcancergruppen.

Åke Lindström i zoologisk ekologi med inriktning mot miljöövervakning av fåglar. Han disputerade 1990 med avhandling om flyttfåglars ekologi och energiomsättning. Hans nuvarande forskning handlar bland annat om övervakning av populationsförändringar hos svenska häckfåglar. Till exempel har han kunnat se att fåglarna i det svenska jordbrukslandskapet för en tynande tillvaro som beror på förändringar i jordbruksmetoderna, vilket även påverkar den biologiska mångfalden i stort.

Jure Piskur i eukaryot molekylär genetik. Han har gjort en verkligt internationell karriär. Han började vid University of Ljubljana i Slovenien, gjorde sitt examensarbete i Stockholm, disputerade vid universitetet i Canberra i Australien och tog sedan arbete vid Carlsbergs laboratorier i Köpenhamn. Innan han i höstas anställdes som professor i har han haft lektorstjänster vid Köpenhamns universitet och vid Danmarks tekniska universitet. Hans forskning om jästsvampar används inom ett brett biologiskt fält med tillämpning både inom industrin och inom medicin. För närvarande handlar hans forskning om förutsättningar för nybildningar av gener.

Torben Røjle Christensen i naturgeografi och ekosystemsanalys. Han disputerade 1994 vid Scott Polar Research Institute vid Cambridge University. Tillsammans med en tvärvetenskaplig forskningsgrupp på Centrum för geobiosfärvetenskap i Lund arbetar han för att bättre förstå hur vårt nordliga naturliga ekosystem fungerar i relation till utsläpp och växthusgaser. Torben Røjle Christensen har under de senaste tio åren deltagit i flera forskningsprojekt i Alaska, Sibirien, Grönland och norra Skandinavien. Han har för närvarande även en deltidstjänst som gästprofessor vid Kungliga Vetenskapsakademin, placerad vid Abisko Naturvetenskapliga Station.

Lennart Olsson i naturgeografi. Hans forskning handlar om hur människan, framför allt i utvecklingsländer, utnyttjar naturen för sin försörjning. Efter en avhandling om ökenspridning och livsmedelskris i Afrika har han fortsatt studera hur afrikanska torrområden och deras befolkningar påverkas av globala klimatförändringar. Metodutvecklingen spelar en viktig roll för hans forskning. Det handlar om de för geografin så viktiga verktygen kartografi, fjärranalys, geografiska informationssystem (GIS) samt på senare tid även modellering och systemanalys. Lennart Olsson har grundat GIS-centrum vid Lunds universitet och för fem år sedan fick han uppdraget att starta och leda Miljövetenskapligt centrum (MICLU), som idag har bytt namn till LUCSUS, Lund University Centre for Sustainability Studies.

András Várhelyi i trafikteknik. Han blev först diplomingenjör i flygfältsbyggnad Kiev och därefter tog han en civilingenjörsexamen vid LTH. 1997 disputerade han vid Institutionen för trafikteknik och idag forskar han om hastighetsproblemet inom trafiksäkerheten och vad som kan göras för att påverka förarens beteende.

Hans Carlsson i nationalekonomi. Efter grundexamen i Lund följde doktorandstudier vid Université de Paris, där han 1985 lade fram en avhandling om spelteori. Efter ett par år i Göteborg kom han 1993 till Lunds universitet. För närvarande leder han ett projekt om kartteller som handlar om hur och varför de kommunicerar och hur de kan bekämpas.

FOTO: KENNET RUONA

Dyrt med fakturering

Kanske kan Lunds universitet redan nästa år införa elektronisk hantering av fakturor. I dag kostar den manuella hanteringen cirka 40 miljoner kronor om året. Med ett fullt utbyggt elektroniskt system behöver det bara kosta hälften.

– De sparade pengarna kan vi använda till att arbeta med mer angelägna saker, och i förlängningen gynnar det forskning och utbildning, säger universitetets redovisningschef *Anders Brodin*.

I dag hanteras cirka 200.000 fakturor årligen vid Lunds universitet. Fakturorna passerar genom många händer: de ska postöppnas, skrivas under, läggas i fack, registreras och godkännas. Hanteringen av varje faktura uppskattas schablonmässigt till cirka 250 kronor.

– Vi har redan börjat kartlägga hur de hanteras. Det är lätt att förstå att det kan uppstå problem, t.ex. att fakturor hamnar på avvägar, säger Anders Brodin.

Han är projektledare för delprojektet ”Prispressad upphandling” i det universitetsövergripande Excellensprojektet (se faktaruta). Tillsammans med upphandlingschefen **Martin Reinholtz** har han utrett och analyserat upphandlings- och fakturahanteringen. Det har skett delvis inom ramen för ett pågående utredningsarbete inom förvaltningen.

– Lunds universitet är så stort att vi inte har råd att avstå från att utnyttja de nya elektroniska systemen, menar Anders Brodin. Vi kan få ut mer av våra pengar och få bättre styrsel på penningflödena.

Flera svenska organisationer, företag, kommuner och universitet (Chalmers, Luleå och SLU) har helt eller delvis gått över till att göra inköp och hantera fakturor elektroniskt. Fördelarna är många: allt från beställning av en vara, fakturering, attestering, kontering och godkännande kan köras igenom systemet ganska snabbt. Dessutom blir fakturan tillgänglig för flera personer samtidigt och den riskerar inte att bli liggande på någon medarbetares skrivbord.

Kontroll på inköpen

Ett elektroniskt system beräknas kosta mellan två och fyra miljoner kronor, därtill kommer internutbildning och åtgärder för att systemet ska kunna ”prata med” med universitetets andra databaserade system för t.ex. redovisning.

– Men de flesta har tjänat in pengarna på ett par år. Den stora vinsten enligt t.ex. Malmö stad är kontroll på inköpen; bättre överblick gör att man kan handla till rätt pris.

Universitetets stora, decentraliserade organisation – där allt från forskare till administrativa proffs hanterar fakturor – ställer särskilda krav. Ett nytt system måste både vara lätt att använda och säkert.

– Någon gång under våren kommer ett beslut att fattas om vi ska satsa på det här. I så fall startar upphandlingar och systemet skulle kunna börja införas nästa år. Mycket lutar åt att vi börjar med ett system för att hantera fakturor och sedan bygger på det med ett för inköp. Syftet är att besparingarna ska komma forskning och utbildning tillgodo. Med färre som hanterar fakturor kan vi istället satsa på att bli bättre på inköp, upphandling och uppföljning, säger Anders Brodin.

BRITTA COLLBERG

FAKTA EXCELLENSPROJEKTET

Det universitetsövergripande Excellensprojektet drogs igång i höstas. Sju delprojekt redovisade i januari till rektor hur långt de kommit i arbetet.

Resultaten hittills varierar: några projekt ligger ganska långt framme, medan andra ännu befinner sig i startgroparna.

Syftet med Excellensprojektet är att utnyttja universitetets resurser bättre, inte minst genom en effektivare administration, och att kunna föra över medel till forskning och utbildning.

Delrapporter från Excellensprojektet finns på Lunds universitets hemsida: www.lu.se/lu/excellens/

Doktorandprojekt på NE:s hemsida

Sex doktorander vid Lunds universitet berättar om sin forskning på uppslagsverket Nationalencyklopedins (NE) hemsida.

Det är resultatet av en universitetspedagogisk kurs med syftet att lära doktoranderna beskriva sin forskning på ett populärvetenskapligt sätt.

Kursen hölls i höstas på LTH. Kursledare var föreståndaren för Lunds universitets journalistutbildning **Stefan Theander**. Femton LTH-doktorander fick skriva populärvetenskapliga artiklar om sina egna forskningsprojekt.

– Det funkade jättebra. Alla arbetade hårt och inspirerat och en morot i sammanhanget var att om artiklarna blev bra, skulle vi försöka inleda ett samarbete med NE. Det har vi gjort nu, berättar Stefan Theander.

Det nya samarbetet går ut på att föra ut forskning till allmänheten i lättbegriplig form. Ämnesområdena spänner över ett brett fält. Det kan handla om allt från träteknik till medicinteknik.

Granskas och bedöms

De artiklar som kommer in granskas av såväl forskare som journalister. Artiklarna bedöms också av en jury bestående av lärare på journalistutbildningen och forskningsjournalister knutna till LTH.

De doktorander som publicerat sig på NE:s hemsida i denna första omgång är (artikelrubriken i parentes):

Hanna Stigmar, doktorand i fastighetsvetenskap, ("Världen i din mobil"); **Maria Berglund,** doktorand i miljö- och energisystem ("Kör 30 mil på dina sopor"); **Daniel Hellström**, doktorand i designvetenskaper ("RFID – nästa teknikrevolution i handeln"); **Eva Frühwald**, doktorand i Konstruktionsteknik ("Krokiga brädor orsakar ilska och miljonförluster"); **Filip Petersson,** doktorand på institutionen för elektrisk mätteknik ("Ultraljud led i kampen mot hjärnskador"); **Staffan Haugwitz**, doktorand vid Institutionen för reglerteknik ("Plattreaktorn öppnar nya vägar för kemiindustrin").

BRITTA COLLBERG

Lättare för forskare att sprida sina resultat

Alla forskare som helt eller delvis finansierats av U.S. National Institutes of Health (NIH) erbjuds nu möjligheten att göra sina sakkunniggranskade artiklar fritt tillgängliga för omvärlden via PubMed Central senast tolv månader efter publiceringen.

För några månader sedan offentliggjorde U.S. National Institutes of Health (NIH) sin nya policy, "Public Access Policy", som träder i kraft den 2 maj 2005. Då blir det möjligt för författaren att göra sitt forskningsresultat fritt tillgängligt elektroniskt redan när den slutgiltiga versionen av artikeln blivit accepterad av en tidskrift. Artikeln arkiveras i PubMedCentral (PMC)

Den slutgiltiga versionen av artikeln kan författaren alltså på ett enkelt sätt deponera i PMCs digitala arkiv. Materialet blir därmed omedelbart sökbart och fritt tillgängligt för hela världen.

NIH uppmuntrar alla som har finansiering eller delfinansiering från NIH att följa den nya policyn. Forskningsresultaten får en snabbare och bredare spridning till andra forskare världen över. NIH anser också att forskaren har rätten att sprida sina godkända och granskade forskningsresultat så snabbt som möjligt. Därmed ökar också chansen att bli läst och citerad redan på ett tidigt stadium. NIH är beredda att på alla sätt stödja forskarna härvidlag. Ett annat motiv till den nya policyn är att allmänheten/skattebetalarna har rätt att få ökad tillgång till hälsovetenskapliga forskning de varit med och finansierat.

Författarna bör redan på ett tidigt stadium informera den tidskrift de avser att publicera sig i om rättigheten att deponera sin slutgiltiga version i PMC. NIH uppmanar i sin tur förlagen att tillsammans med författarna implementera denna policy. På detta sätt stödjer man dessutom NIH strävan att garantera digital arkivering för eftervärlden.

YVONNE HULTMAN ÖZEK,
MEDICINSKA FAKULTETEN
INGEGERD RABOW,
BIBLIOTEKSDIREKTIONEN

FOTNOT: Se länkarna www.nih.gov/about/publicaccess/index.htm, www.nih.gov/news/pr/feb2005/od-03.htm samt http//nihms.nih.gov/

Pedagogiska meriter allt viktigare

De som söker lärartjänster måste kunna styrka sina pedagogiska meriter noga.

Det framgår av det komplement till de allmänna råd för tillämpningen av högskoleförordningen och anställningsordningen för lärare vid Lunds universitet, som rektor nyligen antog.

I de uppdaterade råden betonas att de sökande måste redovisa pedagogisk erfarenhet och kunskap, arbete med läromedelsutveckling, pedagogiskt lednings- och utvecklingsarbete och eventuella utmärkelser. Dessutom måste den sökande ha högskolepedagogisk utbildning om minst fem veckor. Allt ska styrkas med intyg, kursvärderingar, referenser och annat relevant material. Därtill ska den sökande bifoga en egenreflexion med pedagogiska mål.

I råden slås också fast att de sakkunniga ska utses så att pedagogisk kompetens garanteras.

Antalet anmälda till högskoleprovet ökar

Så många som 51 641 personer har anmält sig till vårens högskoleprov den 9 april. Det är drygt 10 procent fler än förra våren, visar siffror från Högskoleverket.

Bakom den kraftiga ökningen av antalet anmälda ligger sannolikt flera orsaker. Större årskullar, arbetslöshet och det faktum att toppbetyg från gymnasiet inte är en garanti för att bli antagen till en attraktiv utbildning hör till de faktorer som påverkar intresset för att skriva högskoleprovet.

Sammanlagt har 405 personer anmält sig till de anpassade högskoleproven för svagt synskadade, gravt synskadade och för personer med dyslexi. Den största ökningen syns bland antalet anmälda till högskoleprovet för personer med dyslexi, där antalet ökat från 300 till 387 personer jämfört med våren 2004.

De studenter som går program utnyttjar inte möjligheten att läsa kurser på andra fakulteter särskilt mycket. Här är det ekonomstudenter utanför Crafoordsalen på Ekonomihögskolan.

Programstudenter väljer få kurser utanför sin fakultet

Förhållandevis få programstudenter väljer valbara kurser som ligger utanför den egna fakulteten. Ändå har 75 procent av de civilingenjörer och jurister som lämnar Lunds universitet studerat utanför sin "hemmafakultet", de flesta på eget initiativ utanför programmet.

Det visar en undersökning som Utvärderingsenheten har gjort.

Utvärderingsenheten har granskat hur studenterna utnyttjar Lunds universitets goda möjligheter att läsa vid flera fakulteter. Utbildningsprogrammens styrning av studierna är i en rad fall markant, antingen genom att kurser över fakultetsgränserna görs obligatoriska eller genom att sådana inslag inte alls förekommer.

En rad utbildningar bygger på samverkan mellan olika fakulteter, t.ex. internationella ekonom- och pol.magprogrammen, utbildningarna i technology management, multimediateknik, biomedicin och ekosystemteknik. Andra utbildningar har kortare inslag från andra fakulteter eller så kan studenterna välja kurser från andra fakulteter. Störst är valfriheten inom den naturvetenskapliga utbildningen

Det visar sig dock att valfriheten inom program i praktiken utnyttjas i mycket lite. Ändå har många programstudenter som lämnar universitetet läst vid mer än en fakultet, t.ex. tre fjärdedelar av alla civilingenjörer och jurister.

Studenterna har nämligen högre ambitioner än vad som krävs för examina. Normalt läser de mer än en termin utöver examen. Inom vissa utbildningsområden sker dessa studier i huvudsak inom fakulteten; inom andra är studier över fakultetsgränserna vanligare. Det finns rationella skäl bakom dessa skillnader, vilket märks om man jämför de två utbildningar som har den största omfattningen av studier utöver examen. För högskoleingenjörer har öppnats en studieväg som leder fram till civilingenjörsexamen. Detta lockar således tillfortsatta studier inom fakulteten. För juristerna däremot, ger studier utanför fakulteten meriter vid Domstolsverkets antagning till notarietjänster.

De gränsöverskridande studierna leder i vissa fall till dubbla examina. Vanligast här är kombinationer med humanistiska ämnen. Det är naturligt med tanke på att var fjärde student på Humanistiska fakulteten parallelläser. Dessa studenter har sin huvudinriktning inom utbildningar vid andra fakulteter.

PETRA FRANCKE

FOTNOT: Rapporten "Över fakultetsgränserna. En utvärdering av gränsöverskridande utbildning inom Lunds universitet. Rapport nr 2004:233" hittas på www.evaluat.lu.se/publ.htm

Lundafysiken får gott betyg

Sveriges fysikutbildningar håller en god nivå, även i ett internationellt perspektiv. Lundafysiken ges som ett gott exempel på hur man kan profilera och popularisera ämnet.

Högskoleverket har granskat kvaliteten på landets fysikutbildningar samt på utbildningarna i astronomi, meteorologi och hydrologi. Förutom högskolorna i Örebro, Jönköping och Gävle har alla fått godkänt.

Ca 11.000 studenter läser fysik på högskolan och de flesta gör det inom ramen för ingenjörs- eller lärarutbildningen.

Eftersom de flesta väljer en yrkesroll utanför universitets- och högskolevärlden menar Högskoleverket att det är en brist att många fysikutbildningar saknar en tydlig profil och målbeskrivning.

Eftertraktad utbildning

Men i Lund har man både profil och målbeskrivning. Här har studenterna 14 olika inriktningar inom fysiken att välja mellan.

– Lundafysikerna har även en omfattande utåtriktad verksamhet gentemot både presumtiva studenter och allmänhet för att popularisera ämnet, skriver Högskoleverkets utvärderare. Utbildningen är eftertraktad och har ett större antal sökande än platser.

Även Stockholm universitet ges som ett gott exempel på hur man lyckats profilera sina utbildningar.

Högskoleverket beklagar dock att Institutionen för astronomi i Lund har lagt planetariet i malpåse, eftersom detta ger ämnet ett ansikte utåt i regionen och skulle kunna tjäna som viktig bas för rekrytering och nätverksbyggande mot samhället.

ULRIKA OREDSSON

● Kort-nytt

Benchmarking om kommunikation

Lunds universitet deltar i den första skandinaviska benchmarkingundersökningen av intern kommunikation. Det gör LU tillsammans med 30 andra stora organisationer och företag i Sverige, Norge och Danmark.

Undersökningens syfte är att kartlägga den interna kommunikationen och ta reda på vad de anställda tycker. På Lunds universitet har ca 6.000 anställda fått erbjudande om att besvara frågor via en webbenkät. En kartläggning av hur våra kommunikationsfunktioner (Informationsenheten och områdesinformatörer) arbetar ingår också i jämförelsen. Kostnaden för att delta är 39.000 kronor och då ingår en rapport som även ger inblick i internationella utvecklingstendenser samt en delrapport med de konkreta resultaten för den interna kommunikationen i den egna verksamheten. Det är ett företag som heter Nordisk kommunikation som gör undersökningen.

Lunds universitets informationschef **Eva Johannesson** tycker att det är väl använda pengar.

– Om vi hade valt att göra undersökningen själva hade det kostat betydligt mer samtidigt som vi hade missat möjligheten till jämförelse med andra. Den interna kommunikationen är viktig för universitetets effektivitet, anser Eva Johannesson. Om den interna kommunikationen fungerar bra ökar förutsättningarna för en väl fungerande extern kommunikation.

Reaktionerna på undersökningen har varit övervägande positiva.

Enkätundersökningen kommer att kompletteras med djupintervjuer med några anställda om intern kommunikation. Intervjuerna görs av två studenter i medie- och kommunikationsvetenskap vid Lunds universitet. Resultatet av undersökningen blir klart i maj.

FOTNOT: I samband med att en påminnelse skickades ut till dem som inte fyllde i webbenkäten första gången gjorde undersökningsföretaget misstaget att skicka ut en ny webbenkät på danska istället för på svenska. Detta ställde till en del bekymmer, vilket man beklagar.

Parapsykologidonationen

Kontroversiellt professorsval

Samhällsvetenskapliga lärarförslagsnämnden vill se amerikanen *Etzel Cardena* som ny professor i psykologi, inkluderande parapsykologi och hypnologi.

Ett val som applåderas av en amerikansk parapsykologisk stiftelse, men väckt protester i Sverige.

Sällskapet för parapsykologisk forskning anser att valet är ett brott mot den danske donatorn **Poul Thorsens** testamente. Samma inställning har psykologen **Adrian Parker**, Göteborg, som också sökt professuren.

Bland de många sökande urskiljde de sakkunniga tre som mest meriterade: Adrian Parker, Göteborgs universitet, **Deborah Delanoy**, University College Northampton samt Etzel Cardena, University of Texas-Pan American.

Två av de sakkunniga satte Parker i första förslagsrummet, en av dem Deborah Delanoy. Men efter att ha intervjuat kandidaterna har alltså lärarförslagsnämnden fastnat för Etzel Cardena.

Alla tre visar stor vetenskaplig skicklighet, menar nämnden, men anser att Cardena har den största bredden och den forskningsprofil som bäst överensstämmer med anställningens inriktning.

Rektor **Göran Bexell** som fattar det avgörande beslutet har fått protestbrev både från Adrian Parker och från Jan Fjellander, styrelsemedlem i Sällskapet för parapsykologisk forskning.

Sällskapet har också genom sin ordförande **Göran Brusewitz** skrivit till samhällsvetardekanen **Sune Sunesson** och protesterat. De tre hävdar att för lite vikt lagts vid parapsykologisk kompetens vid valet av Cardena, som är mer inriktad på hypnologi.

Universitetet har gett vika för de krafter som inte vill se en inriktning mot parapsykologi, menar **Jan Fjellander**, som anser att valet av Cardena är i strid med donatorns vilja och jämförbart med förskingring. Fjellander är inte främmande för att driva ärendet till domstol.

Adrian Parker påpekar att han är två sakkunnigas första val, och anser sig med sin fokus på experimentell parapsykologi bättre lämpad för professuren.

Sällskapet för parapsykologisk forskning har anlitat f.d.hovrättsrådet **Henning Isoz**, Ernst & Young, för att tolka donatorns önskan. Isoz skriver i ett yttrande att om valet står mellan två sökande med samma kompetens inom området psykologi bör den som har störst kompetens inom parapsykologi ha företräde.

Adrian Parker åberopar också detta utlåtande och menar att Lunds universitet och lärarförslagsnämnden brutit mot praxis när man inte tagit hela testamentet i beaktande för att bestämma donatorns önskemål. Inte heller informerades de sakkunniga om att de skulle ta särskild hänsyn till parapsykologisk kompetens, vilket Parker anser är fel. Ändå placerade två av dem Adrian Parker i första förslagsrummet.

Håller inte med

Samhällsvetardekanen **Sune Sunesson** håller inte med om kritiken.

– Sällskapet för parapsykologisk forskning är inte sakägare i frågan om vem som ska anställas. De har en annan uppfattning än vi, men vi måste anställa i enlighet med texten i ledigkungörelsen, som ingen haft några invändningar mot, menar Sunesson.

F.d. hovrättsrådets Isoz´ utlåtande måste tas för vad det är, ett yttrande av en konsult som är ombud för en part, menar Sune Sunesson:

– Lärarförslagsnämnden ska förhålla sig självständigt till de sakkunnigas yttranden och beakta deras argumentation, inte mekaniskt följa deras rangordning, säger Sune Sunesson. Vi har lagt större vikt än de sakkunniga vid formuleringen ”psykologi inkluderande parapsykologi och hypnologi”. Därför förordar vi Cardena, som dessutom – enligt alla bedömare – har överlägsna pedagogiska meriter.

Intressant är ändå att Etzel Cardena har anhängare bland parapsykologer. I ett gratulationsbrev från Parapsychology Foundation i New York sägs att han är ”the best possible person for the position”.

BRITTA COLLBERG

FOTNOT: Se även insändaren på nästa sida.

Varför räds Lund parapsykologi?

Det var med stor glädje och förväntan som jag, som psykologistuderande för cirka två år sedan, tog del av beskedet från Lunds universitet att inrätta en professur i parapsykologi med hypnologi. Liksom säkert många andra, såg jag här unika framtida möjligheter för oss svenska studenter att specialisera sig inom ett område som hittills haft en närmast obefintlig akademisk representation i Sverige.

Det var med emellertid med stor besvikelse som jag nu läste att samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden beslutat att rekommendera den amerikanske hypnosforskaren Etzel Cardena för tjänsten. Inte för att Cardena, som redan är professor, skulle sakna kompetens som forskare, utan därför att valet tydligt indikerar att LU börjar vika undan i sitt ställningstagande för parapsykologin i Sverige. Faktum är att ingen av de externa sakkunniga som konsulterats rankat Cardena som den främste kandidaten för tjänsten, just beroende på hans relativt bristfälliga kompetens inom professurens huvudämne, parapsykologi.

Att valet dessutom fallit på en kandidat som inte kan svenska och varken har erfarenhet av svensk akademisk, eller klinisk psykologisk verksamhet kan tyckas vara en mindre brist, men långt ifrån betydelselöst för förmågan att utföra det pionjärarbete som nu föreligger att utforma och etablera parapsykologins vetenskapliga position i Sverige.

Professuren i parapsykologi har fått osedvanligt mycket uppmärksamhet i media, jämfört med andra utlysta professurer. Detta har förstås att göra med parapsykologins kontroversiella status hos både allmänheten och den akademiska världen. Jag tror att detta rykte väsentligen bottnar i missuppfattningar och konflikträdsla, och att de negativaföreställningar som finns, tyvärr återspeglar en mer allmän trångsynthet och rigiditet hos akademiska institutioner i Sverige.

Själv är jag sedan en tid bosatt i Holland och har med erfarenhet från studier i Sverige och besök vid universiteten i Amsterdam och Edinburgh mött en helt annan syn på parapsykologin som akademisk disciplin. Tvärtemot flera lärosäten i Sverige, uppmuntras faktiskt studenter där att göra parapsykologiska projekt i sina examensarbeten, bland annat beroende på den metodologiska stringens och analytiska färdigheter som de därigenom anses förvärva. Samtidigt är parapsykologin ännu till stor del outforskad och har en enorm potential för teoriutveckling.

Det vore således ytterst beklagligt om LU skulle försumma denna unika möjlighet att profilera Sverige som ett av Europas ”center of excellence” på området, genom att tillsätta en ämnesföreträdare som, utifrån sin fackmässiga bakgrund och uppvisade intresse, saknar erforderliga kvalifikationer att bygga upp en adekvat inriktad verksamhet.

Varför Lund går emot internationell expertis i frågan står fortfarande oklart.

Det är allt gott att Lund vågat öppna dörrarna för kontroversiella, om än utomlands väletablerade, forskningsområden, men det är nu högst påkallat att ytterligare skärskåda, och ompröva, vad man faktiskt släpper in.

BJÖRN SJÖDÉN
FIL.MAG. I PSYKOLOGI

Lundagård – park med bilar?

Att privat markägande kan kombineras med kollektivt nyttjande är Lundagård ett gott exempel på. Jag skulle också gissa att en majoritet av Lundaborna uppfattar Lundagård som en park, inte som privat mark. Där väntar sig de flesta inte heller några bilar. Nu är det tyvärr så. Jag tänker särskilt på den numera rätt permanenta bilparkering som etablerats inne i Lundagård, på västra och södra sidan av AF-borgen.

Kanske ökade bilparkeringen när AF byggdes om? Hantverkare tycker om att ställa sin bil nära jobbet. Men bygget är avslutat och de flesta bilarna idag är helt vanliga personbilar.

Den gällande detaljplanen, som nyligen har upprättats i samråd med markägarna, tillåter inte bilparkering. Det bör alltså gå att agera, om viljan finns. Men gör den det? För något år sedan kontaktade jag universitetets centrala administration om saken, men det ledde ingen vart.

Då återstår att väcka opinion.

BERTIL EGERÖ
SOCIOLOGEN

Bilar passar inte i Lundagård, anser insändarskribenten. FOTO: MARIA LINDH

Sociologiska inst

Disputationer

30 mars:
Johan Vallon-Christersson i experimentell onkologi: ”Functional and molecular characterization of BRCA1 and BRCA2 associated breast cancer”. Kl 13.00 i Segerfalksalen, Wallenberg Neurocentrum, Lund.

1 april:
Therése Nordström i medicinsk mikrobiologi: ”Moraxella catarrhalis outer membrane proteins and interactions with the human immune system”. Kl 9.15 Patologiska institutionens föreläsningssal, ing 78, Universitetssjukhuset MAS, Malmö.

6 april:
Mats Öberg i byggnadsmaterial: ”Integrated life cycle design – Applied to Swedish concrete multi-dwelling buildings”. Kl 13.15 i sal V:A, V-huset, John Ericssons väg 1, LTH, Lund. **Zhongmin Wang i onkologi**: ”Radioimmunotheraphy and extracorporeal adsorption. Preclinical studies of the pharmacokinetics and biotinylation of radioimmunoconjugates in immunocompetent rats”. Kl 9.15 i onkologiska klinikens föreläsningssal, Universitetssjukhuset i Lund.

7 april:
Santosh O. Ramchuran i bioteknik: ”Bench-scale production of heterologous from extremophiles - *Escherichia coli* and *Pichia pastoris* based expression systems”. Kl 10.30 i sal K:A, Kemicentrum, Getingevägen 60, Lund.

8 april:
Lena Uller i medicinsk inflammationsforskning: ”Development and resolution of airway inflammation in vivo: effects of therapeutic intervention”. Kl 9.00, Fernströmsalen Biomedicinskt centrum, Sölvegatan 19, Lund. **Maria Björklund i teknisk logistik**: ”Purchasing practices of environmentally preferable transport services – guidance to shipper considerations”. Kl 13.15 i sal M:E, M-huset, Ole Römers väg 1, LTH, Lund. **Martin Westberg i systematisk botanik**: ”The lichen genus Candelariella in western North America”. Kl 10.00 i Blå Hallen, Ekologihuset, Sölvegatan 37, Lund. **Ulrika Troedsson i växtfysiologi**: ”Signalling between plants and microorganisms”. Kl 13.00 på Institutionen för cell- och organismbiologi, Sölvegatan 35, Lund. **Henrik Andersson i nationalekonomi**: ”Willingness to pay for a reduction in road mortality risk: evidence from Sweden”. Kl 10.15 i EC3:211.

9 april:
Kyriakos Theodoridis i teoretisk filosofi: ”Kripke on necessity: A metaphysical investigation”. Kl 10.00 i sal 104, Kungshuset i Lund.

Följande disputationer har ägt rum: Bengt Hellström i byggande och arkitektur: ”Calculation and measurement methods for the performance of solar collectors – models of flat plate collectors, transparent insulation and efficiency factors”. **Hördur V Haraldsson i kemisk teknologi med inriktning mot biogeokemi**: ”Developing methods for modelling procedures in system analysis and system dynamics”. **Pierre Gander i kognitionsforskning**: ”Participating in a story: Exploring audience cogni-tion”. **Robert Wenglén i företagsekonomi**: ”Från dum till klok? – en studie av mellanchefers lärande”. **Sara Bjärstorp i engelska med litteraturvetenskaplig inriktning**: The margins of writing: A study of Arthur Machen and the literary field of the 1890s”. **Monika Malm-Erjefält i experimentell klinisk farmakologi**: ”Assessment of eosinophil degranulation in allergic diseaes and experimental models”. **Anna Börjesson i kirurgi**: ”Pulmonary injury following intestinal ischemia and reperfusion in rats”. **Helene Malm i kirurgi**: ”Costimulation blockade in experimental transplantation”. **Ylva Aurell i diagnostisk radiologi**: ”Ultrasound examination in infant clubfoot with special emphasis on the talonavicular and the calcanecuboid joints”. **Kristian Jönsson i nationalekonomi**: ”Essays on fiscal policy, private consumption and non-stationary panel data”. **Ashraf El Fasakhany i strömningsteknik**: ”Modeling of pulverised wood flames”.

Stipendier & anslag

Av utrymmesbrist har LUM inte någon information om stipendier & forskningsanslag. Aktuella listor hittas däremot på www.eken.lu.se/stipendier och www.lu.se/intsek/EU:eu.html

Meddelanden

Föreningsstämma. Pensionsföreningen mellan yngre lärare och tjänstemän vid Lunds universitet kallas till ord. föreningsstämma onsdagen den 11 maj 2005, kl 17.00 på Historiska institutionen, Magle Stora Kyrkogata, 12 A, rum 206, Lund.

Tjänster

Registrator vid Juridiska enheten. Ref nr 1320, ans 30 mars. Info 046-2227140.

Högskolesekreterare/Editorial assistent, 75% vid Avdelningen för lungmedicin och allergologi, Institutionen för kliniska vetenskaper. Ref nr 1463, ans 1 april. Info 070-2126845 el 046-173001.

Forskarassistent i kemiteknik med inriktning mot systemanalys av skogs- och jordbrukslandskap. Ref nr 289, ans 4 april. Info 046-2228274.

Utbildningsbidrag i biologi, inriktning mot växtbiologi. Ref nr 109, ans 4 april. Info 046-2223658.

Konferenser

27-29 april: Kurs: ”Att handlägga ärenden I”. Kursen vänder sig till handläggare, som inte tidigare fått någon utbildning i det regelverk som gäller för förvaltningen och till dem som vill fräscha upp gamla kunskaper. En anna grupp är assistenter som får mer kvalificerade uppgifter och på så sätt är på väg in i handläggarkarriären. Plats: Centralt i Stockholm. Info Hans Jelf, 08-6980630 eller hans.jelf@sipu.se.
För mer information, se www.sipu.se

Backagården

30/3 Onsdagsafton. Per Lindström och Jan Torsten Ahlstrand: Program om och med fotografen Lennart Olson/Tio (apropå utställningen *Sekvens 61 Redivira*). Kl 19.00 på Skissernas museum, Finng. 2, Lund. För mer information, se www1.ldc.lu.se/skissernas

5/4 Föreläsning. Tema: genus och sexualiteten. Pia Bäcklund, fd ordf Terrafem (ideell organisation som arbetar för kvinnors och flickors rätt att leva utan mäns våld). Normaliseringsprocessen och sexualiserat våld. Kl 14.45-17.00 i Edens hörsal.

5/4 Filosoficirkeln. "Moraliskt sönderfall vid imperiers sammanbrott", Kristian Gerner. Kl 19.30 i Lunds universitets aula. Se även www.folkuniversitet.se

6/4 Teknik- och naturvetar-cirkeln. "Mitt livs lyckligaste tanke – Einsteins allmänna relativitetsteori och samspelet mellan materia, rum och tid", Bengt E Y Svensson, Institutionen för teoretisk fysik, LU. Kl 19.30 i Edens hörsal, Lund. Info www.folkuniversitetet.se

6/4 Onsdagsafton. Pedro da Cruz och Malin Enarsson: Visning av de nya basutställningarna i Skissernas museum. Kl 19.00 på Skissernas museum, Finng. 2 i Lund. Info www1.ldc.lu.se/skissernas

7/4 Föreläsning. Fråga Lund – paneldebatt med samtliga föreläsare närvarande, prof Ulf Olsson, doc Cecilia Hägerhäll, doc Viveka Alfredsson, doc Ola Wendt och doc Tina Persson. Kl 15.00-17.00 på Malmö Stadsbibliotek. Se även www2.malmo.stadsbibliotek.org

10/4 Föredrag. H.C. Andersens underbara resor i Sverige. Festföreläsningar med anledning av 200-årsminnet. Ivo Holmqvist, Folke Bohlin , Johan Stenström. Kantaten "Studenten fra Lund", text H.C. Andersen, musik J.Hägg, framförs av Förenade Nationsmanskören kl 14.00-16.30 på Auditoriet, Kulturen i Lund.

11/4 Seminarium. "Bortom kontroll – Risk och lärande efter tsunamin". Föreläsningar och paneldiskussion. Kl 13.00-21.00 i Edens hörsal, Paradisgatan 5 i Lund. Arr: SASNET, AGESI, Centrum för öst- och sydöstasienstudier. Info www.sasnet.lu.se/tsunamisem.html

12/4 Strålskyddsinformation vt 2005. Grundläggande information om strålning. Speciella enheter. Biologisk verkan. Strålning och cancer. Kursen vänder sig huvudsakligen till de som laborativt kommer i kontakt med radioaktiva ämnen, men även strålskyddsaspekter på mindre röntgenapparater kommer att beröras, liksom strålsäkerhet i största allmänhet. Kl 15.00 på G:a Barnklinikens föreläsningssal, Barngatan 2, 2tr, Universitetssjuk-huset, Lund.Info: www.medfak.lu.se/stralskydd

13/4 UCLU Lunchseminarium: Lärare ut i världen – Vilket värde? Eva Nordmark, universitetslektor, internationell koordinator, Avd för sjukgymnastik. Seminariet ger exempel på kortare eller längre vistelser vid lärosäten utomlands. Seminariet inbjuder till reflektion, diskussion och förhoppningsvis inspiration till att våga!. Kl 12.15 på UCLUs seminarierum, Tornavägen 9 B, 2 vån, Lund. Se även: www.uclu.lu.se/lunchny.asp

13/4 Onsdagsafton. Föreläsning av Thomas Millroth: Carl Fredrik Reuterswärd som innovatör. Kl 19.00 på Skissernas museum, Finng. 2 i Lund. För mer information, www1.ldc.lu.se/skissernas

14/4 Biology Seminar: "Flows and fluctuations in single E. coli cells". Research seminar by Dr. Johan Elf, Department of cell & molecular biology, Uppsala University. Kl 15.00 Biology building, Lund. Info www.biol.lu.se/cellorgbiol/

15/4 Den translationella forskningens dag. Alla studenter och medarbetare vid Medicinska fakulteten och Universitetssjukhusen i Malmö och Lund är varmt välkomna att deltaga i Den translationella forskningens dag som denna gång äger rum vid Universitetssjukhuset MAS i Malmö. Arr: Medicinska fakulteten i samarbete med Region Skåne och Universitetssjukhusen i Malmö och Lund. Några höjdpunkter i år är bl.a. föreläsningar av Nobelpristagaren Arvid Carlsson och mottagaren av stora Fernströmpriset 2004 Jan Holmgren. Kl 09.00 på Universitetssjukhuset MAS. Info www.translation.lu.se

15/4 Open lecture at the Centre for East and South-East Asian Studies. "Defining Southeast Asia and the Crisis in Area Studies: Personal reflections on a region" by professor Victor T. King, Dept. Of Politics and International Studies, University of Hull. Kl 10.15 Centre for East and South-East Asian Studies, Scheelevägen 15 D, Lund. Info www.ace.lu.se

18-19/4 2nd Nordic Conference on Decision Support: Sustainable regional development – Concepts, systems and methods. The overall aims of the conference are to describe, analyse and discuss the benefits and potentials of different concepts, approaches, methods and tools for improving the solutions and related policies in the fields of Sustainable Regional Development as well as their existing problems and challenges in the future. Kl 09.00 på LUCSUS (Lunds Universitets Center för Studier av Uthållig Samhällsutveckling). Se även www.decision-support.info/conf2004.html

Media -Tryck

Tyck till om LUM!

Tyck till om tidningen och maila dina åsikter till LUM@info.lu.se

Det här vill vi veta:

- Vad saknas i LUM?
- Vad finns det f√r mycket av?
- Hur ser mixen ut av olika ämnen
  – är något under- respektive överrepresenterat?
- Hur fungerar formen och layouten?
  – lagom antal sidor?
  – läsvänlig storlek på texten?
  – bildkvaliteten?
  – mixen mellan färg och svart/vitt?
- Övriga förbättringsförslag.

19/4 Strålskyddsinformation vt 2005. Föreskrifter. Praktiskt strålskydd. Mätningar, detektorer. Avfallsregler. Skyddsutrustning. Röntgenapparatur. Acceleratorer. Kursen vänder sig huvudsakligen till de som laborativt kommer i kontakt med radioaktiva ämnen, men även strålskyddsaspekter på mindre röntgenapparater kommer att beröras, liksom strålsäkerhet i största allmänhet. Kl 15.00 på G:a Barnklinikens föreläsningssal, Barngatan 2, 2 tr, Universitetssjukhuset i Lund. Info: www.medfak.lu.se/stralskydd

19/4 Filosoficirkeln. "Civilkurage och whistlebloweproblematiken", Lennart Lundquist. Kl 19.30 i Lunds universitets aula. För mer information, www.folkuniversitetet.se

19/4 Gästföreläsning. "World cities and the politics of globalization". Statsveteare Darel E. Paul från Williams College, Williamstown, USA, föreläser vid Humanekologiska avdelningen i samarbete med AGESI. Kl 13.00-15.00 på Etnologiska institutionen, Röda rummet, Finngatan 10, Lund. Info www.humecol.lu.se

20/4 Gästföreläsning. "World cities and the politics of globalization". Statsveteare Darel E. Paul från Williams College, Williamstown, USA, föreläser vid Humanekologiska avdelningen i samarbete med AGESI. Kl 10.00-12.00 på Etnologiska institutionen, Röda rummet, Finngatan 10, Lund. Info www.humecol.lu.se

20/4 Onsdagsafton. J.T. Ahlstrand och Kristina Garmer: Visning av de nya basutställningarna. Kl 19.00 på Skissernas museum, Finng. 2 i Lund.

20/4 UCLU Lunchseminarium: Delphi – En metod för framtidsförutsägelser som kan användas för utbildningsplanering. Gudrun Edgren, universitetslektor, Enheten för medicinsk pedagogik – Vilka intressenter ska vara med och påverka innehåll i och upplägg av utbildningar? Kl 12.15 i UCLUs seminarierum, Tornavägen 9 B, Lund. Info www.uclu.lu.se/lunchny.asp

20/4 Teknik- och naturvetarcirkeln. "När Plancs konstant kom tillbaka – Einstein och den fotoelektriska effekten", Hans-Uno Bengtsson, Institutionen för teoretisk fysik. Kl 19.30 i Palaestras hörsal, Universitetsplatsen, Lund. Info www.folkuniversitetet.se

21/4 Minisymposium. "Mat och hälsa i media – vem för?". Arr Swedish Nutrition Foundation. Anmälan skickas per post/fax/e-mail senast den 7 april till SNF Swedish Nutrition Foundation, Ideon, 23 70 Lund, fax 046-2862281 eller e-mail agneta.hartlen@snf.ideon.se Kl 13.00 Kemicentrum, sal A, Lund. Se även www.snf.ideon.se

21/4 Biology seminar: "DNA damage response and cancer". Research seminar by Jiri Bartek, Institute of Cancer Biology, Denmark. Kl 15.00 Animal Physiology Bld, Helgonavägen 3b, Lund. Info www.biol.lu.se/cellorgbiol/

22-23/4 Humanistdagarna i Lund. I år bjuder humanisterna på populärvetenskapliga föreläsningar under rubriken "Ordet är fritt". Föreläsningarna äger rum på Språk- och litteraturcentrum med start kl 09.00, Helgonabacken 12 i Lund.

22/4 Lärande Lund seminarium: Pedagogisk utbildning för högskolelärare: principer, teoretiska grunder och praktiker. Kl13.15-16.00 i Portvakts-stugan, Allhelgona Kyrkogata 14, hus M. För mer information, se www.ll.lu.se/calendar/seminarium.html

22-24/4 Kammarmusidagar. Lunds Kammarmusiksällskap i samarbete med Föreningen Svenska Tonsättare och Avd. för musikvetenskap på LU arrangerar en kammarmusikfestival på Skissernas museum. Info www.home.mastersites.com/lkms

26/4 Filosoficirkeln. "En dom och dess följder: Fallen Oscar Wilde", Elisabeth Mansén. För mer information, www.folkuniversitetet.se

27-29/4 Mikrobiologiskt vårmöte i Lund. Ett samarrangemang av Föreningen för medicinsk mikrobiologi, Riksföreningen för mikrobiologi och Svenska föreningen för mikrobiologi. På programmet finns vetenskapliga föredrag och utställningar. För mer information www.darwin.biol.lu.se/cellorgbiol/index.html

27/4 Studentafton. Lars Nilsson, chefdesigner på modehuset Nina Ricci i Paris, visar spektakulära kreationer och berättar om sitt modeskapande. Kl 19.00 på Akademiska Föreningen i Lund. Info www.studentafton.af.lu.se

27/4 Teknik- och naturvetarcirkeln. "Einsteins värld: Europa och USA 1879-1955", Lennart Schön, Ekonomisk-historiska institutionen, LU. Kl 19.30 i Palaestras hörsal, Universitetsplatsen, Lund. Se även www.folkuniversitetet.se

27/4 Onsdagsafton. Föreläsning av Leif Eriksson: Carl Fredrik Reuterswärds "Artist´s Books". Kl 19.00 på Skissernas museum i Lund.

Samhällsvetenskapens dag

29 april 2005

Barns bästa – retorik eller verklighet?

Preliminärt program:

09.00-09.10	Dekanus hälsar välkommen
09.10-09.30	Från barndom till vuxenliv, *universitetslektor Eva Tideman*
09.30-09.50	Barnkonventionen och barns rätt att komma till tals, *universitetslektor Bodil Rasmusson*
09.50-10.20	Paus
10.20-10.40	Kan barn med bokstavsdiagnoser botas med bokstavsbehandlingar? *professor Kjell Hansson*
10.40-11.00	Samspel för förändring — möte mellan föräldrar, lärare och barn i svårigheter, *universitetslektor Britta Liljegren*
11.00-12.00	Paneldebatt *moderator: Sune Sunesson*

Tid: kl. 9.00-12.00, plats: Palaestra, Universitetsplatsen

Öppet för allmänheten, fritt inträde

UCLU

Fuglesang och Wallström på AF

Onsdagen den 20 april arrangerar Studentaftonutskottet en studentafton med Sveriges enda astrounat. Under sitt anförande kommer **Christer Fuglesang** bl.a. att tala om sitt liv och om att vara med om att bygga en rymdstation.

Torsdagen den 28 april arrangeras en studentafton med Europa kommissionens vice ordförande **Margot Wallström**. Under sitt anförande på kommer Margot Wallström bl.a .att tala om det europeiska samarbetet och om EU-grundlagen.

Studentaftnarna äger rum på Akademiska Föreningen kl.19.00 (prick prick). För biljetter ring StudentInfo, 046-38 49 49. Gratis för universitetsanställda.

Stort geografmöte

Den 10–14 maj anordnas en stor nordisk konferens för geografer vid Lunds universitet. Konferensen är bred och vänder sig till alla geografer vare sig de har kultur, samhälle, ekonomi, utveckling eller natur som specialområde. Även allmänheten är välkommen att delta.

– Det är första gången sedan Torsten Hägerstrand höll en konferens för geografer på 60-talet som vi ordnar ett så här stort möte, berättar **Eric Clark,** som är professor i naturgeografi.

Hittills har över 200 geografer från 20 olika länder anmält sig. Även om konferensen är nordisk så välkomnas deltagare från hela världen. Bland de mer namnkunniga huvudtalarna finns **Neil Smith** från City University of New York och **Sarah Whatmore** från Oxford University.

Sista anmälningsdatum den 10 april. Läs mer om konferensen på www.ngm.cc

Zoologer träffas

Den skandinaviska sektionen av The International Society of Protozoologists har årsmöte fredagen den 6 maj 2005 i Helsingör. Deltagare ombeds anmäla sig till sektionens sekreterare **Flemming Ekelund**, e-post: FEkelund@bi.ku.dk

• HÄNT

TORSTEN OCH RAGNAR SÖDERBERGS STIFTELSER har gett två miljoner kronor till Medicinska fakultetens programområde "The Vascular Wall: Signalling and Dysregulation in Vascular Disease". Anslaget kommer främst att användas till att stödja samarbetsprojekt mellan forskargrupper inom programområdet, till exempel genom bidrag till doktorand- och postdocbefattningar.

LARS BJÖRCK, professor vid Institutionen för cell- och molekylärbiologi har fått ett pris på 55.000 kronor från Kungliga Vetenskapsakademien. Priset får han "för hans banbrytande studier av de interaktioner som förekommer mellan värd och parasit, särskilt interaktionen mellan värdens och parasitens proteiner".

VITTERHETSAKADEMIEN har beslutat att tilldela **Hans Andersson,** professor em i arkeologi, Gustaf Adolfsmedaljen för "bestående insatser inom kulturmiljövården och betydande vetenskaplig forskning inom medeltidsarkeologin." Medaljen överlämnas vid Akademiens årshögtid den 21 mars.

ARTIKELTÄVLING. Docent **Maria Albin** har vunnit Läkartidningens artikeltävling 2004 i kategorin "Etik och läkarroll". **Ewa Roos** och **Leif Dahlberg** vann samma tidnings tävling i kategorin "Klinisk översikt".

JOHANNES JOHANSSON, prefekt och utbildningschef vid Musikhögskolan i Malmö har nyligen valts till president för det europeiska musikhögskolenätverket AEC.

SAMHÄLLSMEDICINAREN Martin Lindström har tilldelats Greifswald-Lund Community Medicine Award 2004 för en internationellt uppmärksammad studie av vad tilltro till omvärlden och socialt engagemang ("socialt kapital") betyder för hälsan. Prissumman är på 3500 euro.

LARS LIDGREN, professor i ortopedi, har blivit utsedd till Honorary Fellow of The Royal College of Surgeons of England.

PRIS. Ett praktiskt kliniskt undervisningsprogram för sjukhusfysiker har belönats av EU med det första europeiska Leonardo da Vinci-priset. Programmet är utvecklat vid Lunds universitet och Universitetssjukhuset i Lund i samarbete med andra europeiska universitet och undervisningssjukhus.

SVENSKA AKADEMIEN har beslutat att tilldela språkvetaren **Christer Platzack** Margit Påhlsons pris på 120 000 kronor. Priset utgår ur en donation som överlämnades till Akademien 1981 och tillerkänns personer som genom sin verksamhet har gjort särskilt viktiga insatser för svenska språket. De senaste årens mottagare av priset har varit 2000 **Sture Allén**, 2001 **Thorsten Andersson**, 2002 **Lennart Elmevik**, 2003 **Bengt Nordberg** och 2004 **Mirja Saari.**

PROFESSOR TORSTEN ALMÉN har tilldelats Malmö stads näringslivspris i kategorin medicin. Motiveringen är att Torsten Almén under många år har utvecklat och förbättrat ett så kallat ickejoniserande kontrastmedel för röntgenundersökningar. Forskningsresultaten har lett till stora framgångar för företagen Nycomed och Amersham Health. Priset är på 30 000 kronor.

HEDERSDOKTORER. Den samhällsvetenskapliga fakulteten har utsett två hedersdoktorer som ska promoveras vid årets promotion den 27 maj. **Immanuel Wallerstein** från USA och **Ruth Wäther** från Sverige.

Immanuel Wallerstein är professor vid Yale Universty och han har enligt samhällsvetarnas motivering spelat en viktig roll i hur teorier om världssystemen har utvecklats.

Ruth Wähter är socionom och har bland annat varit administrativt ansvarig för en forskningsenhet vid Stockholms kommun som inriktade sig på forskning och utvecklingsarbete om fattigdom. Hon skapade därmed forskningsutrymme för dussintals senare professorer och docenter i socialt arbete och andra ämnen.

STIPENDIER. **Martina Johannesson** och **Katarina Håkansson** som har disputerat på forskning om ledgångsreumatism respektive reumatisk artrit, har tilldelats Johan Kockstipendier. De får vardera 18.000 kronor i månaden under ett år.

Pedagogisk inspiration på LTH

Den 18 april är den sista anmälningsdagen för den som vill delta i den tredje "Pedagogiska Inspirationskonferensen" på LTHsom äger rum den 31 maj.

Tanken är att konferensen ska inspirera till diskussion kring undervisning och lärande inom tekniska utbildningar. Huvudtalare är **Björn Sortland** från NTNU i Trondheim i Norge. Han kommer att tala under rubriken "Eksperter i Team, tvaerfaglig prosjktemne ved NTNU." Konferensen arrangeras av det pedagogiska utvecklingsprojektet Genombrottet vid LTH. Läs mer på www.lth.se/genombrottet/konferens

Spikad karneval

Karnevalskommittén har nu bestämt att nästa karneval kommer att äga rum den 19-21 maj 2006.

Dr Simron Jit Sing föreläser.

Risk och lärande efter Tsunamin

Den 11 april klockan 13-21 (paus mellan 17.30 och 18.30) hålls ett seminarium i Edens hörsal om risk och lärande med utgångspunkt i tsunami-katastrofen. Vid seminariet, som är öppet för allmänheten, kommer forskare och personer med direkta erfarenheter av katastrofen att hålla föreläsningar. En av dessa är dr **Simron Jit Sing** som är verksam som rådgivare vid återuppbyggnadsarbetet av ögruppen Nikobarerna. Han disputerade vid Lunds universitet för snart två år sedan med en avhandling i humanekologi om ögruppen.

Andra föreläsare är riskfilosofen **Johannes Persson,** öturismforskaren och kulturgeografen **Eric Clark**, professorn i humanekologi **Alf Hornborg** och freds- och utvecklingsforskaren **Camilla Orjuela**.

På kvällen hålls en paneldebatt där forskare och andra Sydasienkännare diskuterar med varandra och med publiken.

Seminariet, som är ett initiativ från rektor **Göran Bexell**, arrangeras av nätverket för svensk sydasienforskning (SASNET), Centrum för öst- och sydöstasienstudier och Arena for Global Equity and Sustainability Issues (AGESI).

Läs mer på www.sasnet.lu.se/tsunamisem.html.

Beprövat och nytt på gymnasistdagar

Veckan den 7 – 11 mars arrangerades Naturvetenskap & Teknikdagarna för gymnasieelever. Det var åttonde året i rad och evenemanget har bara växt; i år var ca 4.500 elever från drygt 60 skolor anmälda. Man hade "strömlinjeformat" bokningsförfarandet på ett sätt som öppnar nya möjligheter både för specialisering och för att utnyttja av de olika programpunkterna i andra sammanhang.

Arrangörer var Naturvetenskapliga fakulteten och LTH. Det fanns 115 titlar att välja mellan, varav de flesta var föreläsningar men även en del demonstrationer och laborationer. För **Anna-Maj Balsberg-Påhlssson** på Naturvetenskapliga fakulteten har det genom åren inneburit ett intensivt förarbete och komplicerat pussel att få bokningar, tider och lokaler att klaffa.

– Men tack vare ett webbaserat bokningssystem som utvecklats av **Fredrik Salomonsson** och datordriftgruppen på LTH kan lärarna själva göra bokningarna. Det har fungerat mycket bra, konstaterar Anna-Maj.

Systemet innebär att man också kan bifoga mer information omkring speciella programpunkter än man kan göra i det tryckta programfoldern. Därmed är det fritt fram för nya former av populärvetenskap. Exempelvis hölls en "mästarklass i partikelfysik: "Analysera själv data från partikelexperiment vid CERN tillsamans med gymnasister från 18 länder".

Videokonferens

Paula Eerola, Evert Stenlund och doktorander från Avdelningen för experimentell högenergifysik gav föreläsningar och vägledde ungdomarna så att de kunde göra en dataanalys av resultat från acceleratorerna i det världsberömda fysikcentret i Genève. Det hela avslutas med en internationell videokonferens med gymnasister från andra länder som arbetat med samma material.

Mycket i programmet är nytt. Men vissa programpunkter brukar återkomma och har en grundmurad popularitet, t.ex. **P O Zetterbergs** och **Tomas Brages** lasershow och **Lennart Jönssons** kemiföreläsningar.

– Men det är faktiskt omöjligt att sia om vad som är attraktivt eller ej. En föreläsning som inte lockar så många ett år kan vara fullbokad nästa år, säger Anna-Maj Balsberg-Påhlsson.

GÖRAN FRANKEL

Niyaz Muhammed,16 år, naturvetenskaplig linje på Borgarskolan, Malmö.

– Vi hade fysikdagar på skolan och fick chansen för att åka hit. Jag har lyssnat på föreläsningar om mattematikens "pi" och mat och gifter. Båda föredragen var mycket givande. Jag vill gärna studera i Lund. Jag kunde tänka mig att bli civilingenjör eller något inom medicin.

Linda Berg och **Ellinor Karlsson,** 17 år, naturvetenskaplig linje på Peder Skrivares skola, Varberg.

– Skolan arrangerade en resa hit och vi har lyssnat på föreläsningar om klimatförändring, mat och gifter och hur man tänker. Väldigt intressanta föreläsningar, speciellt den om klimatförändring som handlade om växthuseffekten. Jag skulle gärna vilja studera på Lunds universitet, säger Linda, medan Ellinor inte har bestämt sig.

MIHA ALVESSON

FOTO:MATS NYGREN

LU bra i biomedicin

Lunds universitet rankas bland de 100 bästa universiteten i världen när tidningen The Times Higher Education supplement listar de främsta universiteten inom biomedicin. Tillsammans med Göteborgs universitet hamnar Lund på 96:e plats. I särklass bäst i Norden är dock Karolinska Institutet på sjunde plats.

Valberedningen för Ekonomihögskolan utsedd

Nu är det klart vilka som ska sitta med i den valberedning som ska utse Ekonomihögskolans nya ledning. Det är **Kristina Eneroth,** företagsekonomi, **Björn Hansson,** nationalekonomi, **Astrid Kander**, ekonomisk historia, **Agneta Kruse**, nationalekonomi, **Krzysztof Nowicki**, statistik, **Odd Steen,** informatik, **Claes Svensson,** företagsekonomi och **Annamaria Westregård**, handelsrätt.

Deras uppgift är att under våren lämna förslag på en rektor samt två prorektorer för Ekonomihögskolan. Ett första sammanträde är planerat till den 31 mars då bl.a. ordförande i valberedningen skall utses

Den nuvarande ledningen har erbjudit sig att sitta kvar längst t.om. halvårsskiftet varför valberedningen måste vara färdig med sitt förslag senast den 30 juni. Därefter tar rektor ställning till förslaget och fattar det avgörande beslutet om nytt rektor- och prorektorskap på Ekonomihögskolan.s

Talar med kossor på kossors vis

Visst kan vi förstå djur på ett omedelbart sätt. Det är inget magiskt, utan beror på att vi är varelser med likartade sinnen. Bonden kommunicerar när han kliar sina kor och pratar lugnt. Han visar sin känsla när han sköter om dem, vaksam på förändringar. Att kunna avläsa sina djur är att ha "djuröga". Det är lika viktigt för en bonde, som gröna fingrar är för en trädgårdsmästare.

Vad är det egentligen som händer när människa och djur möts?

Det är en fråga som alltid intresserat **Jutta Falkengren**, doktorand i humanekologi. Hon är inne i slutskedet av ett arbete som bland annat bygger på djupintervjuer med elva köttbönder.

Avhandlingen börjar med en beskrivning av det levande museum som lantbruket på Kulturens Östarp utgör. Det är också här som LUM träffar Jutta Falkengren.

Gammeldags lantbruk

Marssolen faller in genom stallfönstren på Möllegården som drivs av bonden **Lars-Göran Göransson** och hustrun **Jenny**. De är anställda av Kulturen, för att driva lantbruket på gammaldags vis. Här finns getter, gäss, en häst, ankor, höns, svin, hundar och katter. Hela nötdjursbesättningen består av fyra kor, en månadsgammal tjurkalv och ett par oxar.

– Vintertid står de tjudrade här i stallet – det var ju så förr. Men de släpps ut med jämna mel- ▶

Lars-Göran Göransson tycker om sina kor och uppfattar dem som individer, trots att de är köttkor som så småningom ska sändas till slakt.

”En bra köttbonde har ”djuröga” – en utvecklad känslighet, en tyst kunskap som kommer av lång erfarenhet och ett djupt engagemang. Han ”läser” sina djur och känner deras individuella särdrag.”

lanrum, och då blir de ystra, berättar Lars-Göran.

Nötkreatur och människors olika bilder av dem är huvudexempel i Jutta Falkengrens avhandling. Lars-Göran Göranssons sätt att se på djuren stämmer med många andras som hon intervjuat; han tycker om sina kor och uppfattar dem som individer.

– De där två är livliga, den svartvita är lugn. Granata, som är äldst, är tryggheten själv, säger han och pekar.

Oxen närmast är lite lurig. Han ska snart gå till slakt – och sen ätas upp av Lars-Göran och hans familj.

Hur går det ihop med en känsla för djuren?

– Jag tycker det är ett sätt att hedra djuret. Det känns bra att veta var köttet hamnar. Att äta upp sina kreatur är en del av det naturliga kretsloppet.

Förstår korna vad Lars-Göran Göransson säger?

Kor är inte dumma, men heller inte direkt kloka. Mycket beteende är invant, men de kan lära sig saker, säger Lars-Göran Göransson.

– Nej, inte orden i sig. Men ett vänligt röstläge. De är inte dumma, men heller inte direkt kloka. Mycket beteende är invant, men de kan lära sig saker.

Den nära relation som Lars-Göran Göransson har till sina oxar och kor och som han tycker känns så meningsfull, delas dock inte av alla köttbönder, berättar Jutta Falkengren när vi en stund senare pratar vidare om hennes forskning över en kopp kaffe.

– Det finns köttbönder med större besättningar som låter djuren sköta sig själva så mycket som möjligt. Det naturliga är att de lever i flocken utan mer inblandning av människor än nödvändigt, resonerar man.

Betyder mycket

Men gemensamt för köttbönderna som Jutta Falkengren intervjuat är att djuren betyder oerhört mycket för dem. Det handlar inte bara om försörjning – trots att det här är djur som föds upp för att på något sätt ingå i produktionen av kött. Nej, att arbeta med dessa levande varelser har en avgörande betydelse för böndernas hela liv och identitet och gör deras vardag meningsfull.

Det är inte minst ansvaret som är viktigt, vetskapen att man behövs för djurens välbefinnande. Att mista dem kan vara en personlig tragedi. Det har man t.ex. sett när hela besättningar fått avlivas i samband med utbrott av mul- och klövsjuka.

– Bönderna lever med köttdjuren hela tiden – de har knappt några lediga dagar på året. Vissa kallar det livsform, andra till och med för ett kall.

En bra köttbonde har alltså ”djuröga” – en utvecklad känslighet, en tyst kunskap som kommer av lång erfarenhet och ett djupt engagemang. Han ”läser” sina djur och känner deras individuella särdrag.

– Det finns en dubbelhet i detta. Kunskapen om djuren är viktig för att de ska må bra, men också för att bonden ska kunna sortera ut dem som ska gå till slakt.

Jutta Falkengrens avhandling rör sig över gränser. Från bondens livsvärld ”innanför färisten”, tar hon sig vidare in i allmänhetens föreställningar om köttdjur. Här är det inte bilden av ”Kon som individ” som dominerar. Det är istället massme-

Bonden visar sin känsla när han sköter om sina djur, vaksam på förändringar. Att kunna avläsa djuren är att ha "djuröga".

Jutta Falkengren har inga djur, men hon kan tänka sig att arbeta med djur. Eller att fortsätta att forska om dem.

diernas beskrivning som slår igenom i brist på människornas egna, konkreta erfarenheter.

Massmediebilden är polariserad. Dels finns en gammaldags idealiserad föreställning om ett slags Sörgården-lantbruk. Dels finns en utbredd bild av lantbrukets djur som en anonym massa.

Under de perioder på senare år då t.ex. galna kosjukan var som mest aktuell blev föreställningen om den anonyma massan djur också skräckblandad. Uppfattningen förstärktes av bilderna med stora högar rykande djurkroppar som kablades ut i medierna.

Monsterkor

De senaste årens utbrott av mul- och klövsjuka liksom av galna kosjukan (BSE) och den efterföljande mediedebatten har förstås haft en stor inverkan på allmänhetens syn på djurhållning och jordbrukspolitik. Utvecklingen av raser som Belgian Blue bidrog också till att bilden av "Kon som monster" bredde ut sig. Samtidigt beskrevs djuren i det svenska lantbruket som sunda och välmående.

Den enskilde köttbonden kan känna sig missförstådd och maktlös inför dessa extrema uppfattningar. Mindre än två procent av den svenska befolkningen arbetar med jordbruk med binäringar och ännu färre är därmed köttbönder. Det är nästan omöjligt för bonden att nå ut med sin version av hur köttdjuren har det, enligt Jutta Falkengrens informanter.

– Samtidigt som köttdjuren står för mycket mer än pengar i deras liv, så tvingas bönderna tänka ekonomiskt. De påverkas av lagar och EU-bestämmelser liksom av medierna och opinionen: i Tyskland sjönk försäljningen av nötkött radikalt när galna kosjukan var som mest aktuell.

Även om vissa bönder menade att allmänhetens farhågor var överdriva, så var och är de förstås rädda att deras djur ska drabbas av sjukdomar.

Själv har Jutta Falkengren inga djur, men hon kan tänka sig att arbeta med djur. Köttböndernas sätt att leva har gjort intryck. Fast helst vill hon forska vidare:

– Det är så otroligt många uppslag och problem som dykt upp under resans gång, som jag tvingats lämna åt sidan. Dem skulle jag vilja ta itu med när avhandlingen är klar.

TEXT: BRITTA COLLBERG
FOTO: KENNET RUONA

ANNONS

LU INNOVATION

Hejdar förruttnelsen

Lundakemist vakar över konserveringen av Vasa

Regalskeppet Vasa fräts sönder! Hon ruttnar! Hon är snart bara en våt fläck!

Medialarmen om Vasas tillstånd har avlöst varandra, och i stormens öga sitter en lundakemist, professor *Lars Ivar Elding*. Han påstår inte att Vasas situation är oproblematisk eller att konserveringen av Vasa till alla delar genomfördes på bästa sätt. Ett och annat misstag begicks, men konserveringen var på många sätt ett pionjärarbete och den metod som användes på Vasa tillämpas nu i modifierad form på andra marinarkeologiska fynd.

Lars Ivar Elding.
FOTO: GÖRAN FRANKEL.

Vasa hade legat på bottnen av Stockholms ström i 333 år innan hon bärgades 1961. Trävirket innehöll mängder av vatten: på ett kilo trä gick det ett och ett halvt kilo vatten. I dag är bara 10–15 procent av träets vikt vatten. I sjutton år sprayades skrovet med vattenlösningar av polyetylenglykol. Denna alkohol ersatte det vatten som fanns i träet, vatten som dunstade bort vid torkningen av skeppet. På så sätt förhindrades sprickbildning och krympning.

1989 överfördes skeppet från en provisorisk varvsbyggnad till den nuvarande museibyggnaden. Där skulle Vasa vila i ro och så blev det också fram till år 2000. Det året var sommaren mycket regnig. Vasamuseets klimatanläggning hängde inte med och luftfuktigheten började stiga till allt- ▶

Regalskeppet Vasa med långbåt.
FOTO: STEFAN EVENSEN, SSHM.

Vasa bärgas 1961. FOTO: VASAMUSEET.

FAKTA REGALSKEPPET VASA

Vasa var ett av sin tids mäktigaste krigsfartyg, bestyckat med 64 kanoner på två kanondäck. Den 10 augusti 1628 seglade Vasa ut på sin jungfrufärd. Men redan efter bara några minuters seglats på Stockholms ström krängde skeppet till, släppte in vatten genom de öppna kanonportarna och sjönk. Anledningen var att fartygets tyngdpunkt låg för högt.

Efter 333 år på havets botten bröt Vasa vattenytan den 24 april 1961. Vrakspecialisten Anders Franzén hade lyckats lokalisera Vasa redan1956 och sedan verkat för att skeppet skulle bärgas.

1962 öppnade Wasavarvet – det provisoriska museet. Skeppet och alla fynden konserverades. Under 17 år sprutades Vasa med polyetylenglykol – en kemisk lösning som ersätter vattnet i sjödränkt trä för att undvika sprickor.

Det nya Vasamuseet öppnade 1990.

▶ för höga nivåer. Chefskonservatorn upptäckte att järnhaltiga svavelsalter började fällas ut på träet och att dessa partier hade lågt pH. Det hölls krismöte, och med stöd av pengar från Wallenbergstiftelsen startades en vetenskaplig förstudie om vad som hade hänt, ledd av professor **Magnus Sandström** vid Stockholms universitet. 2002 beviljade Strategiska Forskningsstiftelsen, Formas, Vinnova, Riksbankens Jubileumsfond och Riksantikvarieämbetet medel för att klarlägga de pågående kemiska och mikrobiologiska processerna i Vasa. Sådan var situationen när Lars Ivar Elding drogs in i Vasaprojektet.

– Som professor i oorganisk kemi på Kemicentrum har jag mest sysslat med grundforskning av ett slag som sällan intresserar allmänheten, berättar han för LUM. Men på 1990-talet medverkade jag i ett europeiskt forskningsprojekt med atmosfärskemisk inriktning. Det handlade om processerna som leder till försurat regn. Svavelutsläpp oxideras till svavelsyra i atmosfärens vattendroppar. Metalljoner i luften kan påskynda reaktionen genom att verka som katalysatorer. Här fanns ju ett miljöintresse. För mig var det nytt och stimulerande att uppleva att allmänheten engagerade sig i denna forskning.

– Jag knöts till Vasa-projektet som sakkunnig med uppgiften att granska de ansökningar som kom in om forskning kringVasa. Det kan låta väsenskilt från det jag normalt sysslade med, men det finns en logisk koppling eftersom jag sysslat med kemiska reaktioners hastighet och förlopp.

– Den marina världen var inte heller främmande för mig. Jag växte upp i Karlskrona och från mitt barndomshem hade jag utsikt över den ö där Marinmuseum nu ligger. Karlskrona var då fortfarande en betydelsfull örlogsbas och det var naturligt att fatta intresse för skepp och hav. Jag har tjänstgjort på marinens fartyg och genom åren har jag samlat på nautica och annan marin litteratur och äger nu en ganska god samling, säger Lars Ivar Elding.

Speciella förhållanden

Vasa har legat i de speciella förhållanden som råder i Stockholms ström. Det har varit bräckt vatten från Mälaren i vilket stadens orenade avlopp förr rann ut. Det innehöll mycket käve, fosfor och svavel – av Vasas 1000 ton är ca 2,5 ton svavel. Bottenmiljön var syrefattig och svavel i form av svavelväte bands till skrovets järn och träets komponenter. När skeppet efter bärgning exponeras för atmosfärens syre kan svavelsyra bildas. Vasa innehåller mycket järn från rostade bultar och kanonkulor. Detta järn kan genom katalys påskynda processen.

Av ett dussintal ansökningar valdes fem ut som granskar Vasa ur olika perspektiv. De nya projekten startades 2003 och sedan dess har Lars Ivar Elding haft rollen som vetenskaplig koordinator. Projektet har krävt samarbete av specialister med vitt skilda kompetenser. Mikrobiologer och molekylärbiologer spårar eventuellt aktiva mikroorganismer. Träkemister analyserar skeppstimrets tillstånd. Oorganiska kemister kartlägger svavel- och järnföreningarna och deras reaktioner. Organiska kemister undersöker polyetylenglykolens stabilitet. Och konservatorer vidareutvecklar de praktiska metoderna att bevara skeppet.

– Forskningsprojekten kring Vasa är nu inne i en summering av de första 18 månadernas arbe-

te, säger Lars Ivar Elding. Resultaten visar att Vasa är i relativt god kondition och att det inte pågår någon alarmerande nedbrytning. Men det är ändå väsentligt att förstå de processer som pågår för att säkra skeppets fortbestånd på lång sikt.

– Problemet är att när man ska informera om detta hamnar man i en intressekonflikt. Museet vill lägga alla fakta på bordet, och allmänheten har givetvis rätt till information. Men forskarna har också ett intresse av att publicera sin rön i vetenskapliga tidskrifter, och innan det har skett vill de inte släppa ifrån sig alla data. Så vi kan ännu inte ge en så uttömmande information som vi skulle ha önskat.

Misstag

Ett återkommande tema i tidningsskriverierna är de misstag som tidigare begåtts. När Vasa bärgades fann man att många järnbultar hade rostat sönder. 5.500 nya epoxibehandlade järnbultar ersatte de gamla, och dessa håller nu också på att rosta.

– Dels extraherar vi gammal rost med en ny metod – tillförsel av EDMA, etylendiaminhyroxymetylfenylättiksyra – dels byts bultarna från 1961 ut mot nya bultar av kolfiber. Personligen tror jag också att impregneringen med polyetylenglykol skulle ha fortsatt längre än i 17 år, menar Lars Ivar Elding.

Spridd metod

Erfarenheterna från arbetet med att konservera Vasa tillämpas nu på andra håll i världen. I England har man bärgat en del av Henrik VIII:s skepp Mary Rose som sjönk på 1540-talet utanför Portsmouth. Konservering med polyetylenglykol pågår.

Det kan tilläggas att denna metod faktiskt uppfanns vid Historiska museet i Lund. Uppfinnaren var konservator där och hette Bertil Centervall. Han fick patent 1952. Metoden hade testats med framgång på gamla träföremål men var alltså relativt ny när den tillämpades på Vasa.

GÖRAN FRANKEL

”Resultaten visar att Vasa är i relativt god kondition och att det inte pågår någon alarmerande nedbrytning.”

Posttidning A
Lunds universitet
Box 117
221 00 Lund

• Hallå!

…*Thomas Laurell*, som nyligen å universitetets vägnar stod som värd för ett möte mellan japanska och svenska toppforskare inom området nanobioteknik.

Vad är nanobioteknik?
– Bioteknik i nanoskala, dvs. där måttenheten är nanometer, 0,000000001 meter. Målet kan vara till exempel mycket små elektroniska komponenter för analys av medicinska och biologiska prover, eller för behandling på cellnivå.

Hur kom det sig att detta möte anordnades, och just i Lund?
– Det är resultatet av ett initiativ från Japans utbildningsministerium för ett par år sedan. Japan är ju annars av tradition ett ganska slutet samhälle. Men på nanobio-området, som man nu satsar extremt hårt på, har man insett att det är värdefullt med internationella kontakter.

– Det japanska initiativet har lett till flera möten och möjligheter att söka anslag för gemensamma projekt. Den svenska motparten är Stiftelsen för strategisk forskning, och det var SSF som bad Lunds universitet stå som värd för detta senaste möte.

Är Lunds universitet bra på nanobioteknik?
– SSF verkar ju tycka det, eftersom Lund fick förtroendet att stå som arrangör! Jo, det finns verkligen en både bred och kvalificerad verksamhet här, med forskargrupper bland annat hos Elektrisk mätteknik, Fasta tillståndets fysik, Cell- och organismbiologi, Analytisk kemi och Teknisk analytisk kemi.

Var mötet lyckat?
– Jag tror alla var mycket nöjda. I vanliga fall brukar kvaliteten på föredragen variera på vetenskapliga möten, men här låg alla inslag på en väldigt hög nivå.

– Själv blev jag bland annat fascinerad av ett japanskt föredrag om hur vätskor beter sig i nanoskala. Deras egenskaper verkar förändras, så att till exempel vatten inte har samma viskositet (seghet) som normalt och därför inte flyter på samma sätt. Och eftersom forskningsfronten nu rör sig mot det som händer i nanometerskala, så är det ju viktigt att undersöka sådana frågor närmare.

Men när det redan idag finns biomedicinska tillämpningar som mäts i mikrometer, måste man verkligen krympa skalan ännu mer?
– I första hand drivs ju utvecklingen av vetenskaplig nyfikenhet: vi vill veta hur världen fungerar, helt enkelt! När vi väl vet det, så kan vi bedöma om kunskaperna också kan vara till praktisk nytta.

Ledde mötet till några kontakter som kan ge samarbeten på längre sikt?
– För min del kan det bli fråga om ett par olika samarbetsprojekt, dels kring den ultraljudsbaserade reningstekniken i företaget Erysave där jag är delaktig, dels kring den teknik för att föra in mikrodroppar i mikroanalyschips som vår grupp utvecklat. Och de andra deltagarna fann säkert också gemensamma intressen. Vid ett möte mellan så duktiga forskare som det här var tal om, så brukar det alltid dyka upp spännande idéer.

TEXT: INGELA BJÖRCK
FOTO: KENNET RUONA